

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Sociální pedagogika

Marie Zlámalíková

*Srovnání finského a českého předškolního
vzdělávacího systému*

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová, Ph.D.

2018

„Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.“

.....

Podpis autora práce

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Haně Šlechtové, Ph.D., za odborné vedení práce a poskytování cenných rad, dále pedagogům ve Finsku, kteří mi umožnili nahlédnout do vzdělávacích dokumentů a pomohli mi při získání informací, potřebných pro zpracování této bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD.....	3
1 Rodina a její význam v rozvoji dítěte předškolního věku.....	5
1.1 Funkce rodiny	5
1.1.1 Funkce biologická.....	5
1.1.2 Funkce ochranná	6
1.1.3 Funkce výchovná	6
1.1.4 Funkce emocionální	6
1.2 Děti předškolního věku a jejich potřeby	7
2 Vzdělávací systém v České republice.....	10
2.1 Český vzdělávací systém z vývojové perspektivy.....	11
2.2 Ideové principy vzdělávání v České republice	12
2.2.1 Princip rovnosti příležitostí ke vzdělání	13
2.2.2 Princip celoživotního vzdělávání.....	13
2.2.3 Podpora kvalitní výuky a učitele	14
2.3 Služby péče o dítě v raném a předškolním věku v ČR.....	14
2.3.1 Dětské jesle	14
2.3.2 Mateřská škola	17
2.3.3 Komerčně poskytované formy kolektivní péče o děti	18
2.3.4 Dětská skupina.....	20
2.3.5 Mikrojesle	21
2.4 Poradenství v předškolním vzdělávání	21
2.5 Práce s nadanými dětmi v předškolním vzdělávání.....	22
2.6 Finanční zabezpečení předškolních zařízení	23
3 Vzdělávací systém ve Finsku.....	25
3.1 Vývoj finského školství	25
3.2 Ideové principy finského vzdělávání	26

3.2.1	Rovnost ve vzdělávání	26
3.2.2	Bezplatné vzdělávání na všech stupních.....	27
3.2.3	Právo každého studenta na pedagogickou podporu	27
3.2.4	Zařazení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol..	28
3.2.5	Podporování jazykových menšin a migrantů.....	28
3.2.6	Celoživotní vzdělávání	29
3.3	Předškolní vzdělávání a péče o děti v raném věku	29
3.4	Organizační formy předškolního vzdělávání.....	30
3.4.1	Typy předškolních zařízení.....	30
3.4.2	Finanční zabezpečení předškolních zařízení.....	32
4	Sociální demografie finských a českých rodin	34
4.1	Demografická situace v České republice.....	34
4.1.1	Demografický vývoj	34
4.1.2	Situace ve školství	35
4.1.3	Demografické stárnutí obyvatelstva	36
4.2	Demografická situace ve Finsku.....	37
4.2.1	Demografický vývoj	39
4.2.2	Situace ve školství	39
4.2.3	Demografické stárnutí obyvatelstva	40
5	Kurikulární dokumenty v obou zemích	41
5.1	ČR: Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	42
5.1.1	Vymezení RVP v systému kurikulárních dokumentů.....	42
5.1.2	Organizace předškolního vzdělávání	42
5.1.3	Cíle předškolního vzdělávání.....	42
5.1.4	Vzdělávací obsah předškolního vzdělávání.....	43
5.1.5	Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami	44
5.1.6	Vzdělávání dětí mimořádně nadaných.....	44

5.2	Finsko: Rámcové kurikulum pro předškolní vzdělávání	45
5.2.1	Hlavní účel a cíle předškolního vzdělávání	46
5.2.2	Koncepce vzdělávání	47
5.2.3	Vzdělávací prostředí	47
5.2.4	Pracovní přístup	48
5.2.5	Obsah předškolního vzdělávání	48
5.2.6	Podpora růstu a učení v předškolním vzdělávání	51
5.2.7	Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami	52
5.2.8	Předškolní vzdělávání jazykových a kulturních menšin	52
6	Srovnání obou systémů	54
6.1	Míra účasti na předškolním vzdělávání	54
6.2	Integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami	54
6.3	Dostupnost zařízení	55
6.4	Financování	55
6.5	Služby a péče o děti v raném a předškolním věku	56
6.6	Kvalifikace učitele	56
6.7	Hodnocení dětí	57
	Závěr	58
	Odborná literatura	61
	Prameny	63

ÚVOD

K tomuto tématu mne přivedl můj semestrální pobyt ve Finsku, kde jsem byla v rámci programu Erasmus. Měla jsem možnost navštěvovat zdejší mateřskou školu a pozorovat rozdíly vzhledem k vzdělávání v České republice. Je třeba si uvědomit, že obě země procházely odlišným historicko-kulturním a sociálně-politickým vývojem, a tyto změny měly dopad na současnou podobu jejich vzdělávacích systémů. Za hlavní faktor, ovlivňující kvalitu finského školství, považuji kulturu finského národa, který si cení vzdělanosti. Finsko je velmi vyspělá země, která vnímá vzdělávání jako velmi důležitý prvek společnosti a investuje do něho mnoho financí.

Snahou všech států je usilovat o co nejdokonalejší vzdělávací systém, který nyní spolu s výukovými metodami prochází mohutným rozvojem a má značný vliv na formování budoucího přístupu žáků ke studiu. Finské školství je v mezinárodním hodnocení oceňováno jako jedno z nejlepších na světě, což dokazují především vzdělávací výsledky finských žáků, kteří se umisťují na předních příčkách žebříčků PISA a jiných mezinárodních evaluacích. (OECD, 2018)

Je zajímavé sledovat, jak se jednotlivé státy svým vzdělávacím systémem liší a jaké mají tyto odlišnosti dopad na vzdělanost, studijní návyky, ale také na další studium a profesní život jedinců. Každý vzdělávací systém má však v sobě velkou míru historické a kulturní tradice, proto měnit ustálený vzdělávací systém není tak snadné, jak by se mohlo zdát. Charakter finského vzdělávání je tak specifický, a hluboce zakotvený v hodnotách finské národní kultury, že nějaké jeho kopírování v jiných zemích je sotva myslitelné.

Cílem této práce je popsat dva odlišné vzdělávací systémy a jejich přístupy k dětem v předškolním věku. Na základě těchto informací se také pokusit porovnat oba systémy, zdůraznit jejich výhody a přednosti.

Metodou komparativní analýzy porovnávám vlastnosti vzdělávacích systémů, vzdělávací dokumenty a přístupy učitelů v obou zemích. Informace jsou čerpány z mých osobních zkušeností a pozorování, které jsem získala během pobytu, ale i odborných materiálů a legislativních pramenů. Práce je doplněna informacemi, získanými osobním kontaktem s pedagogy mateřských škol. Tyto expertní rozhovory pomohou hlouběji porozumět dané problematice.

Ve své práci čerpám poznatky z česky a anglicky psané literatury, především z oblasti pedagogiky a sociologie. K získání informací o finském vzdělávání mi slouží zejména celá řada anglicky dostupných zdrojů. Při srovnávání vzdělávacích systémů vycházím také z kurikulárních dokumentů pro předškolní vzdělávání v obou zemích. Absenci finsky psané literatury mi umožňují kompenzovat informace, získané na základě rozhovorů s finskými experty, kteří se v dané problematice pohybují.

První kapitola seznamuje s rodinou jakožto významným činitelem v rozvoji dítěte předškolního věku. Druhá kapitola se zaměřuje na vzdělávací systém v České republice; podává stručný přehled o vývoji školství na našem území, dále se zde popisují jednotlivé služby péče o dítě v raném a předškolním věku. Třetí kapitola je věnována vzdělávacímu systému ve Finsku. Obsahuje ideové principy finského vzdělávání i služby poskytované dětem v předškolním věku. Čtvrtá kapitola pojednává o demografické situaci v obou zemích. Nejrozsáhlejší částí je pátá kapitola, která analyzuje kurikulární dokumenty pro předškolní vzdělávání v těchto zemích. Závěrečná kapitola srovnává oba vzdělávací systémy, poukazuje na to, co mají společného a v čem jsou odlišné.

1 Rodina a její význam v rozvoji dítěte předškolního věku

Velký sociologický slovník (Rodina in Velký sociologický slovník) charakterizuje rodinu jako nejdůležitější společenskou skupinu osob, navzájem spjatých pokrevními svazky, manželskými nebo adoptivními vztahy. Tito lidé obvykle tvoří společnou domácnost. Převládají zde bezprostřední, důvěrné vztahy.

Hlavním účelem rodiny je plození a vychovávání dětí, ale i vzájemná podpora a osobnostní rozvoj každého člena rodiny, nejen dítěte, ale i dospělého, skrze vztahy s nejbližšími (Singly, 1999). Úkolem rodičů je péče o dítě a zodpovědnost za jeho výchovu. Rodina je hlavním aktérem socializace dítěte. Vytváří se zde vzory chování. Je místem přijímání různých hodnot a norem.

1.1 Funkce rodiny

Rodina představuje základní sociální instituci, která zajišťuje, aby se rodily děti, jakožto noví členové společnosti a jejím úkolem je uspokojovat jejich potřeby tak, aby přežily a nedošlo k zániku společnosti. Od rodiny se očekává, že bude ovlivňovat a pečovat o své členy. Rodiče vydělávají peníze a finančně rodinu zabezpečují. Uvnitř rodiny dochází k výchově dětí, učení správným návykům. Rodina zajišťuje životní potřeby svých členů ale také odpočinek, zábavu a uspokojování citových potřeb. Jednotlivým funkcím rodiny se budu podrobněji věnovat v následující podkapitole.

1.1.1 Funkce biologická

Marušiak (1964) pod biologickou funkci rodiny zahrnuje dvě složky pohlavního života manželů. Tou první je uspokojování pohlavního pudu. Tato složka poukazuje na manželství jako sexuální soužití muže a ženy, ve kterém dochází k ukájení pohlavního pudu. V minulosti byla tato složka automaticky spojena s rozmnožováním. S rozvojem monogamie, kdy partneři mají možnost vědomě regulovat plození dětí, je tato funkce vydělena jako samostatná složka. V současné společnosti je plození dětí mnohem více výsledkem svobodného rozhodnutí rodičů.

Druhou složkou biologické funkce je fyzické pokračování rodu, potažmo rozmnožování obyvatelstva. Tato funkce je považována za hlavní složku z rodinných funkcí vůbec. S otázkou reprodukce obyvatelstva souvisí také hospodářská a ekonomická prosperita

národů a států. Kvantita a kvalita narozených dětí ovlivňuje celkovou perspektivu určité společnosti. Právě rodina umožňuje propojit plození dětí s jejich ranou socializací v okruhu blízkých lidí (viz podkapitoly 1.1.3 a 1.1.4), čímž za běžných okolností zajišťuje i jistou sociální kvalitu svého potomstva, potažmo obyvatelstva společnosti, v jejímž normativním rámci je ukotvena.

1.1.2 Funkce ochranná

Funkce ochranná úzce souvisí s ekonomickým stavem rodiny a s celkovým majetkem, kterým rodina disponuje. Rodina se snaží vytvořit bezpečný domov, stará se o bezpečnost a materiální zajištění všech svých členů. Bezpečnost členů rodiny by měla být zaručována navzájem. Povinností rodičů je zabezpečit podmínky pro vývoj dětí a povinností dětí je zabezpečit život rodičům ve stáří. (Marušiak, 1964)

V dnešní době velkou část zodpovědnosti na sebe přebírá stát, který se stará o své občany formou systému sociálních podpor; přesto právě prostředí rodiny a nejbližších osob může nabídnout jen těžko nahraditelnou emocionální a vztahovou dimenzi (viz podkapitola 1.1.4) této ochranné funkce.

1.1.3 Funkce výchovná

Rodina je primárním místem socializace dítěte. Poskytuje mu základní orientaci v okolním světě. Snaží se regulovat nežádoucí činnosti. Rodina je místem, kde dochází k formování postojů k světu, blízkému okolí i k sobě samému. Přispívá k vytváření hodnotové orientace a formování vlastního já. (Výrost, Slaměník, 1997)

V rodině se vytváří vztah mezi partnery, mezi dětmi a rodiči i mezi dětmi jakožto sourozenci. Zkušenosti, které si dítě odnáší z rodiny, se promítají do jeho vztahů v širší společnosti. U dětí, které pocházejí z rodin, ve kterých převládal tzv. „demokratický styl“ výchovy, můžeme zaznamenat harmonický rozvoj jedince a vlastnosti příznivé pro společnost. Naopak despotismus rodičů, přísné tresty a neshody vedou k narušeným vztahům a nepříznivým vlastnostem ve společnosti. (Máchová, 1970)

1.1.4 Funkce emocionální

Emocionální funkce ovlivňuje celkovou stabilitu rodiny. V rodině dochází k uspokojování citových potřeb, jako jsou potřeba sounáležitosti a lásky, podpory, pomoci,

přijetí. Emoční podporu představují nejen rodiče vůči dětem či partneři sobě navzájem, ale i děti ve vztahu k rodičům (v období vlastního dětství i později jakožto dospělí, včetně vztahu ke stárnoucím rodičům).

V rodině se též odehrávají společenské rituály, společně se uvnitř rodiny plánuje. Zvláště v této emocionální oblasti je rodina nezastupitelná. Pokud není tato funkce naplňována, může dojít k psychické deprivaci dítěte.

1.2 Děti předškolního věku a jejich potřeby

Předškolní věk je období od tří let po nástup dítěte do školy (tj. šest až sedm let).

Lisá, Kňourková (1986, s. 174) charakterizují toto období jako „nejpozoruhodnější etapu vývoje lidského jedince, která spojuje vše, co bylo u dítěte vrozeno s tím, co se výchovou a učením stane zlatým mostem k budoucí dospělé osobnosti. Je to doba, na kterou si již v dospělosti vzpomínáme, ke které se vracíme, která zanechává v naší paměti již mnohé stopy.“

Pravidelný režim

Děti v předškolním věku přibývají na výšce i váze a jsou schopnější intenzivnějšího tělesného pohybu. Vyrůstá výkonnost vnitřních orgánů. Rozvoj nervové soustavy probíhá pomaleji, zdokonaluje se spíše její stavba a funkce, a pracovní schopnost nervových buněk. Dítě se rychle vytahuje, hrozí proto nebezpečí ortopedických poruch. V tomto období dítě potřebuje pravidelný režim, který se týká především pravidelného rytmu spánku a bdění, zábavy a odpočinku. (Kuric, Vašina, 1987)

Dostatek pohybu

Dítě v tomto věku je již dobře pohybově vybaveno, je schopno s přesností konat všechny základní pohyby. Pohyby se stávají koordinovanější a spontánní, kontrolované vědomím. Dochází ke zdokonalování manuální zručnosti. V tomto období dochází k vyhraněnosti, dominanci ruky. Hrubá i jemná motorika se dále zdokonaluje. (Kuric, Vašina, 1987)

Pro děti je v tomto období nesmírně důležitý dostatek pohybu. Sportovní aktivity pomáhají rozvíjet pohybové úkony a automatizaci. Pohybové aktivity posilují správný růst,

vývoj svalů, kloubů a kostí, podporují důvěru, vnitřní sebekontrolu, představu o vlastním těle, snižují stres, napětí, agresivitu. Děti v tomto věku mají malé strachové zábrany, proto se velmi snadno pohyb naučí. Děti potřebují krátkodobou zátěž s velkou intenzitou. Velký význam má také správný pohybový vzor.

Kresba

Kresba je jedním z nejdůležitějších způsobů vyjádření dítěte v tomto věku. Dítě při ní vychází ze svých představ. Pokroky v kresbě můžeme zaznamenat při porovnání kresby lidské postavy tříletého, pětiletého a dítěte před nástupem do školy. Tříletý kreslí tzv. hlavonožce, kresba pětiletého již obsahuje znázornění hlavy, trupu, končetin a předškolní dítě se zaměřuje na detaily. Dětem bychom měli umožnit vyzkoušet si kreslit, malovat pastelkami, voskovkami, fixy, vodovými barvami. Dítě je vhodné vést k rozboru detailů kresby. Mluvit s ním o tom, co nakreslilo.

Dětskou kresbu je možno využít v diagnostice dětí předškolního věku. Ukazuje nám nejen grafomotorické schopnosti a vizuomotorickou koordinaci dítěte, ale je také ukazatelem citového vnímání okolního světa. Kresba může odrážet rodinné prostředí, citové zázemí nebo frustraci psychických potřeb u dětí vyrůstajících v narušené rodině nebo bez rodiny. (Lisá, Kňourková, 1986)

Myšlení a řeč

Na začátku předškolního období je myšlení ve stádiu předoperačním, dítě ještě není schopno vytvářet a pracovat s pojmy a logickými myšlenkovými operacemi. Jedná se spíše o myšlení, které je spjato s konkrétními věcmi, činnostmi a situacemi. Myšlení je ovlivňováno fantazií a působí na ně city a potřeby dítěte. (Kuric, 1964)

V předškolním období dochází k velkému rozvoji procesů analýzy, syntézy, srovnávání a jiných myšlenkových operací. Typické pro toto období jsou otázky typu „Proč?“, „Jak?“. Děti potřebují mít kolem sebe dospělé, kteří jim na tyto otázky dokáží odpovědět a uspokojit tak jejich zvědavost. Na konci období dítě začíná chápat správné souvislosti věcí a jevů a podle nich je třídí. Jeho pojmy se stávají přesnějšími a správnějšími. Dítě začíná více uvažovat o jevech, se kterými nepřichází přímo do styku. Myšlení je úzce spjato také s rozvojem řeči. Řeč se stává základním prostředkem komunikace dítěte s okolím. Během předškolního období se neustále zdokonaluje. Je důležité, abychom dítěti poskytli správný mluvní vzor.

Citové potřeby a hra

Na začátku období u dítěte převládá sobecké a egocentrické myšlení. Je nutné, abychom dítě vedli k ovládnutí a citové kontrole. Postupně dochází ke stabilizaci citů, city jsou vyrovnanější, trvalejší. K prohloubení a rozšíření citových vztahů vede především hra, která je velmi významnou součástí života dítěte předškolního období. Příčinou negativních citů mohou být neúspěchy, překážky v činnosti. Postupně dochází také k rozvoji sociálních citů a vůle. Na konci období dítě umí hodnotit své chování, rozvíjí se mravní vědomí.

Potřeba sociálního kontaktu

Pro dítě je nejvýznamnějším prostředím rodina, která zajišťuje primární socializaci dítěte. Rodiče pro dítě představují citovou jistotu, důvěru, jsou oporou i rádci a ochránci proti nepřízní vnějšího světa. Rodina je pro dítě vzorem pro jeho budoucí chování. Dítě přejímá postoje, hodnoty, osvojuje si sociální role. Důležité je také dětem umožnit kontakt s vrstevníky. U dětí předškolního věku postupně roste potřeba sociálního styku s jinými dětmi. (Lisá, Kňourková, 1986)

2 Vzdělávací systém v České republice

V České republice jsou školy veřejně spravovány, pravomoci patří ústředním řídicím orgánům, krajům a obcím. Za stav, koncepci a rozvoj vzdělávací soustavy odpovídá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Mezi jeho úkoly patří rozdělování finančních prostředků ze státního rozpočtu, stanovování kvalifikačních předpokladů a pracovních podmínek učitelů, určování rámcového obsahu předškolního až středního vzdělávání a schvaluje studijní programy vysokých škol. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Kraje nesou zodpovědnost za vzdělávání na svém území, jsou zřizovateli středních škol, konzervatoří a vyšších odborných škol, kterým přidělují finanční prostředky. Zřizovatelem mateřských a základních škol jsou obce, které zajišťují povinnou školní docházku. Školní vzdělávání probíhá dle vzdělávacích programů, vycházejících z rámcových vzdělávacích programů. Vedle veřejných škol, existují i školy státní (např. policejní, vojenské), soukromé a církevní.

Péči o děti do tří let věku poskytují především soukromé subjekty. Na předškolní vzdělávání mají ze zákona nárok především děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Od září 2017 je vzdělávání pro pětileté děti povinné, přičemž přednost přijetí mají děti již od 4 let. Předškolní vzdělávání se poskytuje za úplatu (§ 33 – 35 zákona č. 561/2004).

Povinná školní docházka je plněna na devítiletých základních školách. Menší část dětí odchází po pátém nebo sedmém ročníku na víceletá gymnázia.

Po devátém ročníku se žáci hlásí na střední školy, kde si vybírají z mnoha oborů všeobecného i odborného zaměření. Obory s výučním listem končí závěrečnou zkouškou. Maturitní obory se ukončují maturitní zkouškou, sestávající ze státní a školní části. Střední školy umožňují získat kvalifikaci nejen v denní formě studia a dávají studentům možnost rozšířit si kvalifikaci ve zkráceném studiu nebo nástavbou.

Terciální úroveň vzdělávání v České republice poskytuje různé možnosti akademicky i profesně zaměřeného studia. Realizuje se především na vysokých školách, ale i na vyšších odborných školách. (Zákon č. 111/1998 Sb.)

2.1 Český vzdělávací systém z vývojové perspektivy

Podle Váňové (2011) můžeme počátky školství v České republice datovat již od 10. století. V této době na našem území byly zakládány první klášterní a katedrální školy. V dalších stoletích vznikaly školy městské, jejichž zřizování i financování měla na starost města. Vznik první univerzity se datuje již roku 1348. Ve 14. století došlo na našem území k založení univerzity se systémem čtyř fakult. České školství se vyznačuje dlouholetou tradicí, a ve své době bylo velmi pokrokové díky vzdělávání žen a širších skupin obyvatelstva.

K významné změně v českém vzdělávacím systému přispěla Marie Terezie, zavedením povinné školní docházky v 18. století. Další novou záležitostí byl vstup státu do organizování školství. Úkolem státu bylo řízení škol a zřizovateli školských institucí se staly obce. Dochází k postupnému uvědomění, že vzdělávání je nezbytnou součástí rozvoje jedince ale také celé společnosti. (Váňová, 2011)

V 18. století již byly položeny základy tříступňového vzdělávacího systému a odborného školství. Povinná školní docházka se v 19. století prodloužila na osm let a vznikla základní obecní škola. Po ukončení pátého ročníku se studentům nabízela možnost přejít na tříletou měšťanskou školu nebo na střední školu reálnou. Po absolvování měšťanské školy měli žáci možnost pokračovat ve studiu na střední odborné škole.

Konec 19. století je charakterizován rozvojem předškolního vzdělávání. Na území českých zemí se zakládá první mateřská škola a také vznikají různé druhy odborných škol, jako reakce na potřeby rostoucího průmyslu. V druhé polovině 19. století dochází k posílení mateřského jazyka ve školách. Důraz na vzdělávání v českém jazyce byl kladen zejména v mateřských školách, které tak plnily jakési národní poslání a tvořily hráz proti postupující germanizaci v našich zemích. Děti se tak ještě před vstupem do školy naučily dobře česky a odtud pak mohly přecházet do českých škol.

Se vznikem samostatného Československa v roce 1918 docházelo ke sjednocení vzdělávacího systému v českých zemích. Příkladem může být vznik jednotné střední školy. Po roce 1948 s nástupem komunistického režimu došlo k zestátnění všech škol a úplné vyloučení církve ze školského systému. Povinné základní vzdělání se prodloužilo na dobu devíti let. Žáci měli po skončení základního vzdělání možnost pokračovat studiem na gymnáziu nebo odborných školách. Vzdělávání na terciální úrovni probíhalo na univerzitách a

vysokých školách. V letech 1948 až 1989 došlo k několika snahám reformovat školský systém. Povinná školní docházka se v tomto období různě prodlužovala i zkracovala.

Po revoluci roku 1989 došlo k několika významným změnám. Byl přijat vysokoškolský zákon (zákon č. 172/1990), který byl první legislativní normou ve školství, přijatou v nové politické situaci po listopadu 1989. Vysoké školy získaly zpět svoji autonomii, která se postupně zvětšovala. Stát do činnosti vysokých škol zasahoval co nejméně a pouze v přesně vymezených otázkách. Charakteristické bylo i to, že studenti měli možnost volného výběru přednášek a i průběžná kontrola jejich studia byla jen značně omezená a nesystematická. (Morkeš, 1999)

Základní škola i povinná školní docházka byla ustanovena na dobu devíti let. Došlo k vzniku víceletých gymnázií pro nadanější žáky. Gymnázia mají od té doby čtyři až osm ročníků. Se změnou politického systému vedle škol standardních začaly vznikat také školy alternativní (státní a nestátní – církevní a soukromé). V 90. letech byl zaveden třístupňový model vysokoškolského vzdělávání a došlo k uzákonění vyššího odborného vzdělávání. Dne 13. prosince 1990 byl přijat zákon č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství.

V roce 1992 (k 1. 1. 1993) došlo k rozdělení československého státu na dva samostatné státy, Českou republiku a Slovenskou republiku. V roce 2004 byl přijat nový školský zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a proběhla kurikulární reforma, která pomohla zvýšit a zlepšit kvalitu vzdělávání a přinášet lepší výsledky.

2.2 Ideové principy vzdělávání v České republice

Základní principy, jimiž se řídí poskytování vzdělávání, jsou obsahem Listiny základních práv a svobod. Myšlenkové koncepty, ze kterých vychází vzdělávání, jsou obsaženy rovněž v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice- Bílé knize. Obecným základem pro tvorbu vzdělávací politiky v České republice je Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020, jejímž obecným cílem je zlepšení výsledků vzdělávání a motivace dětí, žáků a studentů, za pomoci maximálního rozvoje potenciálu každého jednotlivce.

2.2.1 Princip rovnosti příležitostí ke vzdělání

Rovný přístup ke vzdělávání všech dětí je v ČR garantován Ústavou ČR, Úmluvou o právech dítěte, zákony a činnostmi odpovědných orgánů a institucí.

Listina základních práv a svobod stanovuje, že každý člověk má právo na vzdělání. Vzdělávací politika se proto snaží umožnit všem občanům zajistit rovné příležitosti v přístupu ke vzdělávání. Záleží na občanech, jak těchto možností využijí. Hlavním cílem je, aby všechny děti v naší zemi měly stejnou šanci na vzdělání. Pozornost je věnována nejen znevýhodněným a zaostávajícím, ale také mimořádně nadaným a talentovaným jedincům. (Bílá kniha, 2001)

Rovnost přístupu ke vzdělávání se snaží země dosáhnout tím, že se zaměřuje na podporu vzdělávání různých skupin sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného obyvatelstva. Může se jednat o děti s handicapem nebo děti cizinců či příslušníků národnostních menšin. Odbor rovných příležitostí, který má tuto problematiku na starost se zabývá také genderovými otázkami ve školství a vzdělávání, multikulturní výchovou a vzděláváním azylantů ve spolupráci s ministerstvem vnitra. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

2.2.2 Princip celoživotního vzdělávání

Celoživotní vzdělávání poskytuje lidem možnost vzdělávat se ve všech obdobích života, od narození až do smrti. Poskytuje člověku soulad mezi jeho možnostmi a zájmy. Koncept celoživotního vzdělávání vyžaduje aktivní přístup jedince a motivaci.

V naší zemi se myšlenka konceptu celoživotního vzdělávání objevila zejména v 70. letech, v souvislosti s ekonomickými a politickými změnami, změnami v technologiích a díky důležité změně v postavení člověka na zemi vůbec. Podle Kalouse a Veselého (2006) byly důsledkem demokratických změn a dalšího osvobození člověka, růstu životní úrovně a tím i šancí na možnosti dosažení sociálního vzestupu pomocí vzdělávání, demokratizace vzdělávání a tím rovnost šancí - možnost jeho dostupnosti bez jakékoli diskriminace a nebývalého nárůstu potřeb lidí s vyšší kvalifikací.

Česká republika vypisuje a užívá různé programy na podporu celoživotního vzdělávání. Jedním z nich je Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost, který zpracovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a dále pak Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost, zpracovaný Ministerstvem práce a sociálních věcí. Uvedené programy

patří pod Strategii celoživotního učení ČR, která byla schválena vládou v roce 2007. (MŠMT, 2007)

2.2.3 Podpora kvalitní výuky a učitele

Jedním z předpokladů úspěšnosti vzdělávacího systému, je nutnost věnovat značnou pozornost výběru, počáteční přípravě a průběžné profesní podpoře učitelů. Školský systém v České republice se v oblasti vzdělávání, zaměstnávání a dalšího rozvoje učitelů potýká s řadou vážných problémů. Jedním z nich je nízká atraktivita učitelství v regionálním školství, zapříčiněná nejen poměrně nízkými průměrnými platy. V posledních letech se také objevila řada znepokojivých trendů, jako je stárnutí a prohlubující se genderová nevyváženost učitelství. (Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020)

Aktuální výzvou je modernizace počáteční přípravy učitelů a snaha o soustavné zlepšování jejich pedagogických dovedností a další profesní rozvoj v průběhu kariéry. Česká republika usiluje o dokončení a zavedení kariérního systému, který by měl vést všechny učitele k průběžnému zlepšování kvality jejich vyučovacích dovedností. Cílem je také zvyšovat atraktivitu profesní učitelské a studijních programů připravujících učitele.

Významné místo ve výuce zastávají také informační a komunikační technologie, které vedou nejen k efektivitě učení, ale jsou také základem pro celoživotní učení a život ve společnosti, která bude dalším rozvojem digitálních technologií zásadně ovlivňována.

2.3 Služby péče o dítě v raném a předškolním věku v ČR

Předškolní výchova v České republice má dlouholetou tradici, která je spojená s vývojem zaměstnanosti žen. Z velké části ji zajišťují mateřské školy. Děti se zdravotním postižením se mohou vzdělávat ve speciálních mateřských školách. Od roku 1998 fungují v rámci mateřských, základních i speciálních škol třídy pro děti pocházející ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Díky nim se tyto děti mohou lépe adaptovat na školní podmínky. (ČSÚ, 2008)

2.3.1 Dětské jesle

Kuchařová a kol. (2009) jesle charakterizuje jako instituci, která má za cíl komplexní a kvalitní péči (zdravotní i výchovnou) o děti ve věku od jednoho do tří let. Jesle se zřizovaly

zpravidla ve velkých městech. Na území České republiky fungují již od 2. poloviny 19. století. Za komunistického režimu byl jejich počet značně rozšířen. Dle statistik ministerstva školství v roce 1989 navštěvovalo jesle 20 % dětí ve věku do tří let. V porevolučním období došlo k výraznému snížení počtu těchto zařízení i jejich kapacit. Zatímco v roce 1990 bylo na území České republiky 1043 jeslí (a v nich 39 829 míst), na konci roku 2012 se podle Ústavu zdravotnických informací a statistik jejich počet snížil na pouhých 44 jeslí (a v nich 1401 míst). Do jeslí tak dochází pouze necelé 1 % dětí do tří let.

V 90. letech došlo k výraznému poklesu porodnosti a byla prodloužena rodičovská dovolená až na čtyři roky, což mělo dopad na snižování kapacit mateřských škol a v podstatě na vymizení jeslí. Přestože na přelomu století došlo k demografickému růstu populační křivky, jesle se již neobnovily. Snižující se počet jeslí souvisel s jejich malou popularitou a nevhodností těchto zařízení k péči o nejmenší děti. (MPSV, 2007)

Jesle jsou zřizovány obvykle v denním režimu, podobně jako mateřské školy. V rámci denního programu jsou realizovány aktivity úměrné k věku, vývoji a individuálním potřebám dětí. O děti v jeslích se starají většinou zdravotní sestry. Tato zařízení jsou financována z rozpočtů obcí, nebo úhradu za péči platí rodič. Výši poplatků za péči si stanoví zřizovatel. Může například přihlídnout k sociální situaci rodiny. (Palonciová a kol., 2013)

Až do března 2012 spadaly jesle jako zdravotnická zařízení pod resort Ministerstva zdravotnictví. Provozování jeslí jako zdravotnických zařízení bylo ukončeno ke konci roku 2013, zařízení však obvykle nadále fungují v jiném režimu. (zákon č. 20/1966 Sb.) V současné době vznikají soukromá zařízení, která ve svém názvu obsahují slovo jesle, nejedná se však o zdravotnická zařízení. Příkladem je živnost „péče o dítě do 3 let věku v denním režimu“, upravovaná Zákonem č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.

Jesle mají přispívat k všestrannému rozvoji dětí. Poznatky z vývojové psychologie však uvádí, že tato zařízení pro děti nejsou příliš vhodná a pobyt v nich může mít dopady na jejich budoucí rozvoj. Odborníci tvrdí, že dítě v tomto věku není na kolektivní zařízení ještě vývojově zralé a péči o něj by se měla realizovat především v rodině. Tato instituce tedy spíše slouží jako úleva rodičům, aby si odpočinuli od péče o dítě a mohli se věnovat jiným aktivitám, např. zaměstnání. Je třeba zdůraznit, že tyto poznatky jsou postaveny na výzkumech z prostředí internátních jeslí a kojeneckých ústavů, ve kterých děti setrvaly příliš dlouhou dobu. Vhodnost pobytu dítěte v tomto zařízení se tedy odvíjí zejména od věku, ve kterém dítě do jeslí nastoupí, a doby, po kterou v daném zařízení setrává. Obecně lze říci,

že délka pobytu dítěte v jeslích by měla být pokud možno co nejkratší. Čím starší dítě je, tím lépe se na pobyt v institucionálním zařízení adaptuje. Děti v kojeneckém a batolecím věku potřebují hlavně láskyplný vztah a vstřícnost ze strany rodičů. (Matějček, 2005)

Dle Hany Haškové ze Sociologického ústavu Akademie věd ČR panuje v České republice kolem jeslí řada mýtů. Jedním z nich je to, že si ČR nemůže investice do kvalitních center denní péče o děti z finančního hlediska dovolit či že české rodiny nemají o tuto péči zájem.

Nedůvěra české populace v tento typ instituce kolektivní péče o děti mohla být způsobena problémy, se kterými se jesle na našem území potýkaly před rokem 1989. Charakteristické bylo, že děti zůstávaly v jeslích dlouhou dobu, okolo devíti hodin denně, často byla překročena maximální kapacita jeslí, pečovatelky měly nízké převážně zdravotnické (nikoliv psychologické a pedagogické) vzdělání, což přetrvává dodnes. Časté byly také dlouhodobé problémy s nízkou kvalitou budov jeslí. Vysoký počet dětí na pečovatelku také nedosahuje standardů jiných evropských zemí.

Podle průzkumů si více než polovina české populace myslí, že by děti během prvních let svého života měly zůstat doma. Celých 64,9 % dotazovaných se domnívá, že by bylo výhodnější, aby stát poskytoval finanční podporu rodinám, než aby vynakládal finanční prostředky do kvalitních služeb péče o děti. Ve výzkumu, který provedlo v roce 2010 Centrum pro výzkum veřejného mínění, 84 % rodičů dětí mladších šesti let souhlasilo s tvrzením, že o dítě do tří let má celodenně pečovat jeho matka. (Hašková, Saxonberg, Mudrák, 2015)

Česká republika patří mezi evropské státy s nejnižším podílem dětí mladších tří let navštěvujících centra denní péče. Oproti tomu ve Finsku je věnována vysoká podpora kvalitním institucím péče o malé děti, které jsou v této zemi velmi oblíbené a využívané 30-40 % dětí do tří let věku. (Hašková, Saxonberg, Mudrák, 2015)

V České republice existuje od roku 2013 systém „třírychlostní“ rodičovské dovolené. Rodiče si mohou vybrat, jak dlouho zůstanou se svým dítětem doma. Po tuto dobu pobírají tzv. rodičovský příspěvek. Období, kdy matka zůstává s dítětem doma, se dělí na mateřskou dovolenou a rodičovskou dovolenou. Mateřská dovolená trvá obvykle 28 týdnů. Během této doby pobírá žena tzv. peněžitou pomoc v mateřství. Následuje rodičovská dovolená, která trvá až do čtyř let věku dítěte. Rodič si sám zvolí délku dovolené, podle níž se odvíjí výše dávek,

kteří měsíčně dostává. Tato dávka je 220 000 Kč a je pro všechny stejná bez ohledu na výši původních příjmů. V mezinárodním srovnávání je česká mateřská a rodičovská dovolená jednou z nejdelších. Po dobu rodičovské dovolené si lze přivydělávat. Dítě však nemůže v této době denně docházet do jeslí či mateřské školy. V takovém případě by rodič o tento příspěvek přišel. Rodiče často volí dvouletou rodičovskou dovolenou. Často však nastává problém se zajištěním celodenní péče o dítě. Mateřské školy nepřijímají dvouleté děti, zařízení pečující o děti do tří let je nedostatek a soukromá zařízení jsou často pro rodiny finančně nedostupná. (Kropáčková, 2016)

Ministryně Marksová Tominová v nové koncepci rodinné politiky navrhuje, aby si ženy mohly rodičovskou dovolenou zkrátit nebo během ní chodit do práce na částečný úvazek. Pomoci by jim mohlo třeba zvýšení současného limitu 46 hodin měsíčně, během nichž smějí posílat děti mladší dvou let do jeslí. Rodičovský příspěvek, který se vyplácí postupně, by se podle návrhu měl zvýšit ze současných celkových 230 tisíc na 250 tisíc korun. Alespoň o 300 korun měsíčně by měly vzrůst i přídavky na děti. V koncepci navrhuje také bonus pro otce na rodičovské, kteří budou mít možnost svou ženu vystřídat na mateřské dovolené alespoň na tři měsíce. (Koncepce rodinné politiky, 2017)

2.3.2 Mateřská škola

Mateřská škola je tradiční kolektivní předškolní zařízení, které navazuje na výchovu dětí v rodině a jehož cílem je zajistit všestrannou péči, vzdělávání a výchovu dětí ve věku od tří do šesti let, případně do doby jejich nástupu do základní školy. Mateřské školy spadají pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Předškolní vzdělávání se snaží rozvíjet osobnost dítěte předškolního věku, přispívat k jeho zdravému citovému, rozumovému a tělesnému rozvoji a osvojení základních pravidel chování, životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání se také snaží vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 33 zákona č. 561/2004 Sb.).

Vzdělávání v mateřské škole probíhá podle školních vzdělávacích programů, které vydává MŠMT. V rámcových vzdělávacích programech je vymezen obsah, rozsah a podmínky vzdělávání. Většina učitelů na předškolní úrovni vzdělávání má středoškolské vzdělání s maturitou v pedagogické oblasti.

Předškolní vzdělávání v mateřské škole má tři ročníky, obvykle rozdělené dle věku dětí. V rámci prvního ročníku jsou umístěny děti, které v daném roce dovrší nejvýše 4 roky věku, druhý ročník navštěvují děti, které dovrší 5 let věku, a ve třetím ročníku jsou vzdělávány děti, které dosáhnou 6 let věku a děti, kterým byl povolen odklad školní docházky. Po pádu komunismu se rozvíjel vznik věkově smíšených tříd. Děti v takových třídách absolvují jednotlivé ročníky, ale ve věkově heterogenní skupině, což často vede k větší samostatnosti a osobnostnímu rozvoji dětí. Výhodou smíšených tříd je i možnost společného zařazení sourozenců.

Do mateřské školy se přednostně přijímají děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky (vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění vyhlášky 43/2006 Sb.). Novelou školského zákona (č. 561-2004Sb.) vydanou pod číslem 178-2016 Sb. se s účinností od 1.9.2017 zavedlo povinné předškolní vzdělávání. Rodičům tedy vzniká povinnost přihlásit své děti k zápisu do Mateřské školy. V současnosti na území České republiky funguje 362 756 mateřských škol rozložených ve všech krajích. (MŠMT)

V posledním ročníku mateřské školy, u tzv. předškoláků, se zjišťuje, jak je dítě zralé a připravené na vstup do základní školy. Vstup do školy, je mimořádnou událostí v životě dítěte, které vstupuje ze světa her do světa povinností. Děti stejného věku se mohou lišit ve fyzické vyspělosti, v kognitivních předpokladech, obecně ve zralosti pro zahájení školní docházky. Před vstupem do školy se proto u dětí posuzuje tzv. školní zralost a školní připravenost. Školní zralost můžeme vymezit jako dosažení určitého stupně vývoje v oblasti fyzické, mentální a emocionálně-sociální, které jsou předpokladem úspěšného startu dítěte ve škole. Dítě by mělo být schopno reagovat na zvýšenou zátěž a koncentrovat pozornost. Školní připravenost zahrnuje kompetence v oblasti kognitivní, emocionálně-sociální, pracovní a somatické, které dítě nabývá a rozvíjí učením a sociální zkušeností. Školní zralost, připravenost posuzují pedagogové při zápisu, paní učitelky ve školkách, psychologové v poradnách nebo pediatři v ordinacích. Rodiče mají právo požádat o odklad školní docházky, přičemž si děti prodlouží o jeden rok pobyt v mateřské škole. (Bednářová, 2011)

2.3.3 Komerčně poskytované formy kolektivní péče o děti

Jedná se o služby poskytované na základě živnostenského oprávnění (zákon č. 455/1991 Sb.). Péče o děti je provozovaná v zařízeních nezapsaných v Rejstříku škol a školských zařízení. Živnostenský zákon upravuje dvě možnosti: vázaná živnost „Péče o děti

do 3 let věku v denním režimu“ a volná živnost „Mimoškolní výchova a činnost, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti“. Obsahové náplně těchto živností specifikuje nařízení vlády č. 278/2008 Sb.).

Vázaná živnost „Péče o děti do 3 let věku v denním režimu“ může provozovat nejrůznější zařízení typu miniškoliček, mikrojeslí a dětských hlídacích center pro děti do tří let. Ve skupinách s malým počtem dětí je zdůrazňován individuální přístup ke každému dítěti. Některá zařízení připravují denní program, skládající se z organizovaných aktivit i volných her, některá se naopak omezují především na zajištění hlídání. Důvody proč dají rodiče přednost soukromým zařízením před veřejnou školkou, mohou být různé. Výhoda některých z těchto zařízení spočívá v tom, že poskytují péči a zajišťují hlídání během nemoci dítěte, nebo nabízejí noční hlídání.

Obsahovou náplní této živnosti je zejména zajištění výchovné péče o svěřené děti v denním nebo celotýdenním režimu, která je zaměřená na rozvoj rozumových a řečových schopností, pohybových, pracovních, hudebních a výtvarných schopností a kulturně hygienických návyků přiměřených věku dítěte. Dále pak zajištění bezpečnosti a zdraví dětí, jejich pobytu na čerstvém vzduchu, stravování, spánku v odpovídajícím hygienickém prostředí a osobní hygieny dětí, včetně poskytování první pomoci. (nařízení vlády č. 278/2008 Sb.). Tato zařízení navštěvují především děti, jejichž oba rodiče pracují.

Volná živnost „Mimoškolní výchova a činnost, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti“. Tato živnost umožňuje provozování soukromých školek nezapsaných ve školském rejstříku určených pro děti do 3 let. Zařízení musí respektovat závazné právní předpisy, jako je obchodní a občanský zákoník, živnostenský zákon, správní řád a hygienické předpisy. Na rozdíl od školek, které jsou zapsány v Rejstříku škol a školských zařízení, tato zařízení nemohou čerpat dotace ze státního rozpočtu (Kuchařová a kol., 2009).

Obsahem činnosti této živnosti je především výchova dětí starších 3 let v zařízeních nezařazených do rejstříku škol a školských zařízení, v případě předškolních dětí se jedná o soukromé školky. Dále zajišťují výuku v soukromých školách a zařízeních pro odborné vzdělávání, které nejsou zařazena do rejstříku škol. Poskytují také mimoškolní výchovu a vzdělávání, doučování žáků a studentů, výchovně vzdělávací činnost na dětských táborech, vedení různých zotavovacích akcí, zajišťování programů a dohled nad dětmi na těchto akcích atd. Zařízení mohou zajišťovat také výuku jazyků, znakové řeči, výuku hry na hudební nástroj, výtvarného umění, herectví a podobně. (nařízení vlády č. 278/2008 Sb.)

Komerčně poskytované služby kolektivní péče o děti nejsou na našem území příliš rozvinuty. Jsou využívány především v Praze a okolí a ve velkých městech, jinde spíše výjimečně. Tato zařízení navíc nejsou finančně podporována státem, tudíž si je většina rodičů z finančních důvodů nemůže dovolit. Jsou využívána většinou jen občasně, když si například matka potřebuje vyřídit nějaké záležitosti. Dále jsou tyto služby také vyhledávány z důvodu nouzového řešení při nedostatečných kapacitách veřejných institucionálních služeb. (Paloncyová a kol., 2013)

2.3.4 Dětská skupina

Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s ostatními příslušnými rezorty připravilo novou právní úpravu pro zavedení nového typu služby zajišťující hlídání a péči o děti. Cílem vytvoření tzv. dětských skupin je zvýšení místní i cenové dostupnosti služeb péče o děti. Zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů vešel v platnost dne 29. 11. 2014.

Obsahem činnosti této služby je především pravidelná péče o děti ve věkovém rozpětí od jednoho roku do zahájení povinné školní docházky. Tato péče je poskytována mimo domácnost dítěte v kolektivu dětí a zaměřuje se na zajištění potřeb dítěte, na výchovu, rozvoj schopností, kulturních a hygienických návyků dětí.

Maximální počet dětí ve skupině je 24, většinou se však jedná o skupinky do 12 dětí. Počet pečujících osob vymezuje zákon dle počtů dětí ve skupině. Pečující osoby mají pedagogickou, sociální či zdravotnickou kvalifikaci. Zařízení musí být dle zákona otevřeno všechny pracovní dny v týdnu po dobu minimálně 6 hodin denně. Délka umístění dítěte však záleží na dohodě mezi poskytovatelem a rodičem dítěte.

Dětský kolektiv je většinou složený z dětí různého věku, nebo je věkově rozdělen, pokud vedle sebe funguje více dětských skupin. Mnoho rodičů si věkově smíšený kolektiv chválí, protože díky němu mohou být sourozenci různého věku umístěni společně.

Tato zařízení jsou často provozována přímo zaměstnavateli, kteří poskytují službu péče o dítě v dětské skupině jako benefit pro své zaměstnance. Tato skutečnost je velkou výhodou pro rodiče, kteří ocení snazší skloubení práce a rodinného života. Na pokrytí nákladů služby se významnou měrou podílí dotace z Evropského sociálního fondu. (MPSV, 2017)

2.3.5 Mikrojesle

Jedná se o službu neziskového charakteru, která pečuje o děti od šesti měsíců do čtyř let. Jedna pečující osoba může mít na starost maximálně 4 děti. Péče je tedy na individuální úrovni dle věkových potřeb dítěte. V současné době se zvyšuje zájem rodičů malých dětí o práci na zkrácený úvazek a mikrojesle tak pomáhají skloubit zaměstnání a rodinu.

Mikrojesle jsou nastaveny tak, aby byly finančně dostupné a v provozu pět dní v týdnu minimálně osm hodin denně. Na délce umístění dítěte do mikrojeslí se rodiče s poskytovatelem služby předem dohodnou. Zřizovatelem těchto zařízení může být obec, příspěvková organizace obce, nezisková organizace nebo právnické osoby, které vykonávají činnost škol a školských zařízení v partnerství s obcí. Tuto službu může provozovat také pečující osoba ve své domácnosti, kde se může zároveň starat také o maximálně 2 vlastní děti.

Jedním z opatření vládou schválené Koncepce rodinné politiky je legislativní ukotvení péče v mikrojeslích a zajištění finančních zdrojů pro vytvoření udržitelného systému předškolní péče a vzdělávání v České republice. Navržená opatření by měla vycházet zejména z potřeb obcí a rodičů. (MPSV, 2017)

2.4 Poradenství v předškolním vzdělávání

System školního poradenství v České republice zahrnuje široký okruh služeb, poskytovaných od raného věku dítěte, zpravidla od dvou let, po úroveň vysokých škol. Snahou je podporovat snadný průběh školního vzdělávání dětí. Poradenské služby se poskytují ve spolupráci se školami, pedagogy a rodiči dětí.

Poradenství v českém školství zahrnuje psychologické, speciálně pedagogické a kariérové poradenství. V rámci těchto činností se poskytuje také diagnostika, díky které se mohou například diagnostikovat podpůrná opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Úkolem je tedy včasná identifikace vzdělávacích potřeb žáka a navržení a realizace podpůrných aktivit vedoucích ke zlepšení jeho výsledků a podpoře jeho osobního rozvoje. Podpůrná opatření se zajišťují také žákům nadaným nebo žákům z jiného kulturního prostředí.

Cílem je podporovat děti ve školním procesu, rozvíjet jejich dovednosti a znalosti, včetně sociálních dovedností. Podporovat všestranný a harmonický osobnostní rozvoj,

kariérové rozhodování žáků a orientaci k celoživotnímu vzdělávání. (Vyhláška č. 72/2005 Sb.)

Poradenství v mateřských školách probíhá v oblasti pedagogické podpory rozvoje dítěte. Rodičům jsou poskytovány informace o dostupných poradenských a dalších službách, které se zaměřují na prosazování zájmů dítěte a podporu jeho zdárného vývoje a podporu jeho přípravy na povinné vzdělávání.

Mateřské školy spolupracují s pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálně pedagogickým centrem, případně dalšími institucemi, které se podílejí na podpoře vzdělávání dítěte a ochraně jeho zájmů. V případě ohrožení zájmu dítěte spolupracují s orgánem sociálně právní ochrany dětí. Mateřské školy mohou také zřizovat školní poradenská pracoviště, jejichž účelem je poskytovat poradenské služby. Mateřské školy také spolupracují se základními školami, při zajištění hladkého přechodu dětí z předškolního vzdělávání do povinného vzdělávání. (Vyhláška č. 72/2005 Sb.)

Klíčovým dokumentem, který zpracovávají a realizují mateřské školy, je Plán pedagogické podpory. Ten je zpracován pro dítě, které vyžaduje při svém vzdělávání podpurná opatření prvního stupně. Pro děti, které vyžadují stupeň podpory 2 až 5, mateřské školy zpracovávají individuální vzdělávací plán, který zahrnuje údaje o způsobu poskytování individuální speciálně pedagogické nebo psychologické péče v průběhu předškolního vzdělávání dítěte v mateřské škole. (Vyhláška č. 27/2016 Sb.)

2.5 Práce s nadanými dětmi v předškolním vzdělávání

Již u dětí v předškolním věku je možné sledovat určité projevy chování i výkony v mentální oblasti, které poukazují na potenciál dětí podávat v budoucnosti nadstandardní výkony. U těchto dětí nás zaujme především vysoce rozvinutý osobnostní potenciál. Vyhledávání nadaných dětí zatím nemá takovou tradici jako například vyhledávání dětí se speciálně vzdělávacími potřebami, přesto se na postupech vyhledávání takových dětí stále pracuje.

V oblasti vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, si předškolní vzdělávání klade za cíl, na základě znalosti aktuálního rozvoje dětí, poskytovat včasnou speciálně pedagogickou péči a tím zlepšit jejich životní i vzdělávací šance. (RVP PV, 2017) Toto sdělení koresponduje i s požadavky na vzdělávání mimořádně nadaných dětí.

Při práci s nadanými dětmi je nutné používat správné způsoby komunikace a dodržovat obecná pravidla, aby vzdělávání bylo úspěšné a vykazovalo efektivní výsledky. Nadané děti mají často velmi vyvinutý pocit vlastní autonomie, je proto nutné dodržovat neautoritativní přístup a styl komunikace. Dítě bychom neměli nutit do činností, ale podporovat jeho přirozenou touhu po vlastním objevování. Velmi důležité je dítěti pozorně naslouchat, nechat mu prostor pro vlastní vyjádření, prezentaci jeho nápadů, idejí. Vykonanou činnost je vhodné hodnotit společně s dítětem, dítě se tak učí provádět vlastní sebereflexi. (Fořtík, Fořtíková, 2007)

Dle Portešové (2005) můžeme vymezit několik typických charakteristik, které můžeme sledovat u rozumově nadaných dětí v předškolním období. Tyto děti většinou disponují vynikající pamětí, snadno si zapamatují nové informace. Rády se učí, většinou nepotřebují vnější motivaci např. ve formě pochval. Nadprůměrnost dětí se projevuje také bohatou slovní zásobou, přičemž jsou schopny vytvářet složité větné konstrukce. Nadaní jedinci jsou velmi zvědaví, zajímají se o různé věci, chtějí porozumět principům a fungování různých věcí a systémů. Děti jsou vysoce flexibilní, produkují originální myšlenky a mají velký smysl pro humor.

Proces identifikace nadání, je prvním krokem v systému péče o nadané děti. Je to nezbytný předpoklad k optimálnímu nastavení následné práce s těmito dětmi, jako je přizpůsobení podmínek ve škole, zařazení do speciálního vzdělávacího programu apod. Jedním z nástrojů, které mohou být užitečnou součástí procesu identifikace nadání u dětí předškolního a školního věku, jsou posuzovací škály. Od 90. let minulého století vznikla v České republice celá řada posuzovacích škál, které se používají k identifikaci nadání. (Jabůrek, 2014)

2.6 Finanční zabezpečení předškolních zařízení

Předškolní vzdělávání v České republice je financováno převážně z veřejných zdrojů. Většina finančních prostředků plyne ze státního rozpočtu prostřednictvím MŠMT. Finanční prostředky se poskytují dle počtu dětí a jsou omezené povolenou kapacitou dětí. Veřejné výdaje na dítě v předškolním vzdělávání jsou v ČR i ve většině států nižší než v dalších fázích vzdělávání.

Další finanční prostředky jsou poskytovány ze strany zřizovatelů škol a školských zařízení, což jsou kraje a obce poskytující finance ze svých rozpočtů. Kraje a obce musí hradit ty výdaje škol a školských zařízení, které nejsou financovány ze státních rozpočtů. Zřizovatelé hradí zejména výdaje spojené s provozem těchto zařízení. Přímé vzdělávací výdaje (platy zaměstnanců, učební pomůcky a další) jsou poskytovány ze státního rozpočtu. Jsou přidělovány formou dotace do rozpočtu kraje na základě počtu žáků a stanovených jednotkových výdajů – republikových a krajských normativů.

Školy také mohou využívat další zdroje financování, které pocházejí např. od sponzorů, z prostředků zřizovatele, z příspěvků na provoz, fondů příspěvkové organizace, programů MŠMT, úřadu práce, Evropské unie či z vlastních zdrojů. (MŠMT, 2017)

Rodiče mají ze zákona povinnost hradit úplatu mateřským školám. Jedná se o příspěvek na částečnou úhradu neinvestičních nákladů mateřských škol. Podmínky výběru příspěvků od zákonných zástupců dětí upravují § 19a – 19d zákona č.564/1990 Sb. Od úplaty mohou být osvobozeni děti, navštěvující poslední ročník MŠ dle zákona § 123 odst. 2, dále zákonný zástupce dítěte, který pobírá sociální příplatek nebo fyzická osoba, která o dítě pečuje a pobírá dávky pěstounské péče (vyhláška č. 14, § 6, odst. 3), rodiny se zdravotně postiženým členem (zákon č. 117/1995 Sb.) a konkrétní případy, o nichž rozhoduje ředitel/ka školy (školský zákon, § 164, odst. a).

Soukromé školy čerpají státní dotace na neinvestiční výdaje od MŠMT prostřednictvím krajských úřadů. Normativy pro soukromé školy každoročně stanovuje MŠMT na základě zákona o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením (zákon č. 306/1999 Sb.).

V Kompetenci MŠMT v oblasti financování předškolního vzdělávání je stanovení základních principů financování škol a školských zařízení, stanovení zásad pro přidělování prostředků, samotné přidělování prostředků jednotlivým zařízením ale i kontrola využití těchto prostředků. (MŠMT, 2017)

3 Vzdělávací systém ve Finsku

Finské školství procházelo dlouhým vývojem, který byl stěžován etnickými a jazykovými problémy ve vzdělávání finské většinové populace a švédské menšiny. Současná podoba finského školství je výsledkem dvou legislativních regulací. Především to byl zákon o rozvoji vzdělávání, přijatý v roce 1985. Dále pak pozdější legislativní opatření, která se týkala cílů a obsahu základního i vyššího sekundárního vzdělávání.

Současný systém finského školství je složený ze sektorů: předškolní vzdělávání, základní devítileté jednotné vzdělávání, vyšší sekundární vzdělávání, terciární vzdělávání neuniverzitní a univerzitní, vzdělávání dospělých. (Průcha, 2015)

3.1 Vývoj finského školství

Vzdělávací systém ve Finsku má stejně jako ten český bohatou historii. Tradice finského školství sahá až do období středověku. V tomto období zřizovala vzdělávací instituce především církev. Nejstarší písemné zprávy o škole na území Finska pocházejí z r. 1326. (Průcha, 2015)

Již od 17. století se navrhovala organizace všeobecné počáteční školy společně se zavedením povinné gramotnosti. Na tomto návrhu měla velký podíl luteránská církev, která měla v té době značný vliv na vzdělání. Zřizování a organizování vzdělávání měla církev plně v rukou až do roku 1896, kdy došlo k rozdělení církevní a státní moci. V témže roce vznikla Národní rada, která měla vzdělávání ve své kompetenci. Roku 1991 došlo ke spojení Národní rady s později vzniklou Národní radou odborného vzdělávání, která pod názvem Finská národní rada pro vzdělávání působí dodnes. Finská národní rada má v současnosti na starosti všeobecné a odborné vzdělávání. O vyšší vzdělávání se stará Ministerstvo školství. V oblasti vyššího vzdělávání má Finsko také bohatou historii. První univerzita zde byla založena roku 1640 ve městě Turku. (Organisation of the education system in Finland, 2009/2010.)

Na počátku 19. století se objevila problematika spojená s jazykovou otázkou. Obyvatelé mluvili finsky, úředním a vyučovacím jazykem byla švédština a navíc bylo Finsko součástí ruské říše, ze které sílily snahy o porušování. Důsledkem byl vznik hnutí za finské národní obrození, které si podobně jako u nás kladlo za cíl zpřístupnit vzdělávání všem vrstvám obyvatel v mateřském jazyce. Rusifikační tendence však i nadále sílily a o opravdovém

rozvoji finského školství můžeme hovořit až od roku 1917, kdy Finsko získalo svou nezávislost a stalo se autonomním státem.

Povinná školní docházka byla uzákoněna v roce 1921 a vznikl systém šestileté základní školy. Následně mohli žáci pokračovat na městských dvou až tříletých školách. Po ukončení tohoto vzdělávání mohli žáci pokračovat studiem na odborném stupni vzdělávání. Žáci měli také možnost po ukončení čtvrté třídy nastoupit na nižší sekundární školu a odtud pokračovat na všeobecně vzdělávací stupeň – osmiletý gymnaziální typ školy. V 50. letech 20. století se povinná školní docházka prodloužila na dobu osmi let. Poté se žáci mohli vyučit, nebo po ukončení čtyřleté docházky odcházeli na nižší a vyšší sekundární stupně.

Dosavadní systém však příliš předurčoval šance na vyšší a další vzdělávání, a proto byl roku 1968 zaveden systém jednotné základní školy, který ve Finsku funguje dodnes. Roku 1971 došlo k reformaci jednotné školy, jejímž cílem byla koncepce devítiletého povinného vzdělávání, která slučovala primární a nižší sekundární vzdělávání v jeden celek.

V současné době je jedním hlavním cílů finského vzdělávání poskytnout všem občanům stejnou příležitost k získání vzdělání bez ohledu na věk, trvalé bydliště, finanční situaci, pohlaví nebo mateřský jazyk. Finsko si klade za cíl umožnit studium základního vzdělávání zdarma a poskytovat rovné příležitosti k dalšímu vzdělávání a umožnit všem občanům rozvoj bez ohledu na ekonomickou situaci.

3.2 Ideové principy finského vzdělávání

Finská národní kultura má v sobě zakotveny určité specifické principy, hodnoty, normy a postoje, které se promítají i do základních dokumentů, jež schvaluje finský parlament. Z nich můžeme sestavit následující obraz o ideových principech, které jsou uplatňovány ve finském vzdělávání. (Niemi, Toom, Kallioniemi, 2012)

3.2.1 Rovnost ve vzdělávání

Jedním ze základních principů finského vzdělávání je, že všichni lidé musí mít rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání a odborné přípravě. Každý by měl mít stejné příležitosti k svému vzdělávání bez ohledu na etnický původ, věk, majetkové poměry rodiny nebo místo bydliště.

Sahlberg (2015) konstatuje: „Zkušenost Finska ukazuje, že soustředěný důraz na rovnost a kooperaci – nikoli na selekci a soutěživost – může vést k takovému vzdělávacímu systému, v němž se všechny děti učí dobře. Hodnocení učitelů podle výsledků žáků v testech nebo přeměna veřejných škol na soukromé, jsou ideje, které nemají místo ve finských snahách o zlepšování vzdělávání“ (Sahlberg, 2015, s. 12).

3.2.2 Bezplatné vzdělávání na všech stupních

Vzdělání ve Finsku je od předškolního až po vysokoškolské vzdělávání bezplatné. V předškolním a základním vzdělání mají děti k dispozici zdarma učebnice, stravování, a dopravu těch dětí, které bydlí daleko od školy. Studenti středních a vysokých škol si musí učebnice kupovat, avšak studenti středních škol mají právo na bezplatnou stravu a stravování vysokoškoláků je dotováno státem. Pouze u vzdělávání dospělých může být požadováno školné. Pro zajištění příležitostí ke studiu pro každého existuje dobře rozvinutý systém stipendií a půjček. Finanční pomoc může být poskytnuta pro denní studium na středních všeobecně vzdělávacích a odborných školách a na vysokých školách. (Ministry of education and culture, 2017)

Podíl soukromého sektoru ve vzdělávání je minimální. Zřizovateli a provozovateli základních škol ve Finsku jsou obecní a městské úřady. Téměř 80 % institucí středního odborného vzdělávání vlastní obce nebo společenství obcí. Soukromé organizace a nadace vlastní 18,5 % odborných škol. Stát vlastní šest škol; 2,5 % z celkového počtu. Ve Finsku je 29 akreditovaných odborných vysokých škol. 18 z nich vlastní místní úřady nebo společenství obcí, 11 je soukromých. Všechny univerzity ve Finsku jsou státní a jsou financovány přímo ze státního rozpočtu. (NUV, 2007)

3.2.3 Právo každého studenta na pedagogickou podporu

Ústřední myšlenkou ve Finsku je, že potenciál každého žáka a studenta by měl být maximálně realizován. Proto je vzdělávací poradenství považováno za nezbytné. Cílem poradenských služeb, je podporovat žáky a studenty, vést je a pomáhat jim tak, aby všichni dosahovali co nejlepších výkonů a byli schopni se správně rozhodovat pro své další vzdělávání a kariéru.

Poradenství by mělo být součástí přístupu pedagogického personálu. Učitelé mají povinnost přistupovat k dětem a mládeži jako k individualitám a pomáhat jim tak, aby všichni

prospívají dle svých schopností. Studenti by měli zažívat úspěch a radost z učení. Podpora spočívá také v pomoci žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. (Ministry of education and culture, 2017)

3.2.4 Zařazení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol

V souladu s ideologií ve Finsku je včleňovat žáky speciálními vzdělávacími potřebami do běžného vzdělávání. Jestliže není možné žáka vyučovat v standardní žákovské skupině, musí mu být umožněno speciální vzdělávání, které je realizováno v běžných školách, tam kde je to možné. Intenzivní podpora je poskytována žákům, kteří potřebují stálá podpůrná opatření nebo několik forem podpory souběžně. Cílem je zabránit zhoršování stávajících problémů těchto žáků. Pokud i přes tato opatření žáci nejsou schopni se vyrovnat s nároky běžné výuky, musí jim být poskytnuta zvláštní podpora. Hlavním účelem speciální podpory je umožnit žákům dokončit povinné školní vzdělávání a získat možnost studovat na střední škole.

Podpora žákům se speciálními vzdělávacími potřebami je poskytována i ve vyšším sekundárním vzdělávání. Tito studenti mohou studovat podle individuálních vzdělávacích plánů. Tento plán stanovuje například podrobnosti o kvalifikaci, které má student dosáhnout, požadavky, které by měl splnit, a podpůrná opatření, která jsou poskytována. (Ministry of education and culture, 2017)

3.2.5 Podporování jazykových menšin a migrantů

Ve Finsku jsou dva ústřední jazyky, finština a švédština. Přibližně pět procent studentů základních a středních škol se vzdělává na školách, kde je vyučovacím jazykem švédština. Obě jazykové skupiny mají své školy i na úrovni vysokoškolského vzdělávání.

Vedle toho existují také vzdělávací instituce, v nichž se zcela nebo zčásti vyučuje v cizím jazyce, nejčastěji v angličtině. Místní úřady musí také zajistit vzdělávání v laponštině v oblastech, osídlených Laponci. Péče je věnována také vzdělávacím příležitostem pro Romy a další menšiny, dále také pro lidi, užívající znakovou řeč. Poskytovatelé vzdělávání mohou například požádat o dodatečné financování výuky v národním jazyce dětí Laponců, Romů, imigrantů, i pro výuku v jejich mateřském jazyce. Organizuje se také přípravné vzdělávání imigrantů, aby se mohli vzdělávat na základních a středních školách. (Ministry of education and culture, 2017)

3.2.6 Celoživotní vzdělávání

Finský vzdělávací systém je konstruován tak, že studenti na kterémkoli stupni škol mohou vždy pokračovat ve studiu na vyšším stupni. Uznávání výsledků předchozího vzdělávání bylo zavedeno za účelem vyhnout se zbytečnému překrývání studia.

Tradice vzdělávání dospělých a podpora tohoto vzdělávání ve Finsku probíhá již od konce 19. století. Vzdělávání dospělých je v této zemi velmi populární, míra účasti v mezinárodním měřítku je vysoká.

Hlavním cílem politiky vzdělávání dospělých je zajišťovat kvalifikaci pracovních sil, posilovat sociální soudržnost a rovnoprávnost. Toto vzdělávání by mělo podporovat úsilí o prodloužení pracovního života, zvyšovat zaměstnanost, zlepšovat produktivitu, vytvářet podmínky pro celoživotní učení a podporovat multikulturalismus.

Vzdělávací instituce organizují vzdělávání a odbornou přípravu na všech úrovních vzdělávání. Vynakládá se úsilí o co nejflexibilnější uspořádání tak, aby dospělí měli možnost studovat při zaměstnání. Vzdělávání dospělých zahrnuje vzdělávání vedoucí k získání diplomu nebo certifikátu, dále také kvalifikační rozvoj zaměstnanců a jinou profesní přípravu poskytovanou nebo placenou zaměstnavateli. Profesní příprava je určena i pro nezaměstnané, aby se mohli snadněji začlenit do trhu práce. Dlouholetá tradice vzdělávání dospělých je zacílena především na nezaměstnané.

Vzdělávání zahrnuje také neformální studium, které podporuje osobní růst, zdraví a blahobyt tím, že nabízí kurzy týkající se sociálních dovedností, různých řemesel a zájmových aktivit. Ve všeobecném i odborném vzdělávání dospělých existují také speciální instituce. V rámci vysokoškolského vzdělávání mohou dospělí studovat samostatné vzdělávací programy pro dospělé, které nabízí univerzity aplikovaných věd. (Ministry of education and culture, 2017)

3.3 Předškolní vzdělávání a péče o děti v raném věku

Předškolní vzdělávání finských dětí je zajišťováno pro děti od jednoho roku věku do zahájení školní docházky, tedy sedm let. Do roku 2013 spadalo předškolní vzdělávání do sektoru ministerstva sociálních služeb a zdravotnictví. V současnosti je součástí národního vzdělávacího systému, pod správou ministerstva školství.

Předškolním vzděláváním ve Finsku dítě vstupuje do etapy celoživotního vzdělávání. Každé finské dítě má ze zákona právo na umístění v předškolní péči a vzdělávání. V posledním roce před zahájením školní docházky navštěvuje většina dětí ve věku 6-7 let předškolní třídu. (Průcha, 2015)

3.4 Organizační formy předškolního vzdělávání

Finský sociální stát poskytuje rodičům právo, aby po narození dítěte mohli čerpat mateřskou dovolenou doma a pečovat o dítě. Matky obvykle zůstávají doma asi dva měsíce před porodem a pět měsíců po narození dítěte. Potom čerpají rodičovskou dovolenou v délce osm měsíců. Tu mohou využívat matky i otcové. Po tuto dobu je rodičům vyplácena normální měsíční mzda ze státní pojišťovny KELA.

Většina dětí ve Finsku zůstává v rodinné péči doma po dobu prvního roku života. Obec v níž rodina bydlí, musí zajistit každému dítěti místo v mateřské škole nebo jiném zařízení.

3.4.1 Typy předškolních zařízení

Nejrozšířenějším typem jsou dětská centra (päiväkoti), která se nejvíce přibližují českým mateřským školám, případně dřívějším jeslím pro děti mladší než 3 roky. Jedná se převážně o veřejná zařízení, jejichž zřizovatelem jsou obce. V těchto institucích je poskytována předškolní péče a vzdělávání asi 90% dětí.

Dalším typem jsou rodinné školky (perhepäivähoito). Jedná se o malá zařízení, ve kterých má určitá matka v průběhu dne na starost několik dětí z různých rodin, včetně svého dítěte. Potřebnou péči dětem zajišťuje většinou ve svém vlastním domě. Podmínkou pro provozování takovéto rodinné mateřské školy je především dostatečný prostor pro hry dětí, případně zahrada. Počet dětí by neměl přesahovat 4 jedince. V tomto typu předškolního zařízení je začleněno asi 11 % dětí ve věku do pěti let. (podle Eurostat, 2014)

Třetím typem je předškola. Toto zařízení navštěvují děti ve věku 6-7 let, tedy jeden rok před zahájením povinné školní docházky. Ve většině případů jsou předškoly součástí mateřských škol. V menší míře se také realizují na základních školách. Jsou využívány asi 98% dětí příslušného věku. Od srpna 2015 jsou tato zařízení povinná pro všechny děti a jsou poskytována bezúplatně. (Průcha, 2015)

Mezi jednotlivými zařízeními můžeme spatřovat rozdíly v oblasti obsahu péče a vzdělávání, a také v provozních záležitostech. V dětských centrech (mateřských školách) podléhá výchova a vzdělávání předepsaným kurikulárním dokumentům. Péči o děti zajišťují kvalifikované učitelky a vychovatelky. V rodinných mateřských školách děti vychovávají matky, které nemusí být kvalifikované v pedagogické oblasti. Domácí prostředí i malý počet dětí vytváří příznivé edukační klima pro děti předškolního věku.

Vztahy mezi učiteli mateřských škol a dětmi jsou velmi blízké. Důvodem může být nižší počet žáků připadajících na jednoho učitele. To umožňuje také individuální přístup ke každému dítěti. Pracovní přístup je založen na empatii, respektu a toleranci. Vztahy jsou méně formální. Děti jsou zvyklé učitelům tykat a oslovovat je jmény.

Vztah učitele a dítěte je založen na partnerském přístupu. Když dítě udělá něco špatného, vždy je tu pedagog, který je připraven si s dítětem promluvit jako s rovnocenným partnerem. Komunikace je v tomto vztahu velmi důležitá. Učitel klade dítěti otázky a snaží se ho směřovat k tomu, aby si sám uvědomil, že udělal chybu. Děti se tak učí hodnotit samy sebe, rozvíjí se ve zdravou a sebevědomou osobnost. Místo příkazů a trestů, je zde milující pedagog, připravený přijmout dítě takové, jaké je. (Brazier, Jennifer, 2016)

Učitelé dávají dětem více prostoru pro sebevyjádření. Poskytují dětem více volnosti. Místo striktního režimu je zde větší prostor pro spontánní činnosti a hru dětí, která je nejdůležitější činností v tomto věku. Děti si samy volí, čemu se chtějí věnovat. Rozvíjí touto cestou svoji kreativitu, představivost a osobnost. Učitelé nejsou tolik zatěžováni přílišnou byrokracií a mají více prostoru pro spontánní hru s dětmi. Mezi učiteli a dětmi vzniká vztah založený na důvěře a porozumění. To napomáhá lepší adaptaci dětí na školní prostředí. Děti neprojevují tolik stesk po rodičích a lépe se začlení do kolektivu jiných dětí. (Brazier, Jennifer, 2016)

Ve Finsku sestavují pedagogové ve spolupráci s rodiči individuální vzdělávací plán a výchovné cíle pro každé dítě. Hodnocení dětí není nijak formálně stanovené, o pokrocích však pedagog s rodiči pravidelně diskutuje. Těmto diskuzím mohou být přítomné i děti. Děti se tak učí navazovat sociální vztahy nejen mezi sebou, ale i s dospělými. (Brazier, Jon, 2016)

Příprava učitelů pro předškolní vzdělávání probíhá od roku 1995 na vysokoškolské úrovni. Studium bakalářského programu na pedagogických fakultách univerzit trvá tři roky.

Péči o děti mohou vedle učitelek zajišťovat také dětské zdravotní sestry a jiný odborný personál. (Průcha, 2015)

3.4.2 Finanční zabezpečení předškolních zařízení

Výše financí investovaných do vzdělávání ve Finsku je vysoká. Finové věří, že prostředky věnované do předškolního vzdělávání jsou investice, která se vrátí. Kvalitní přístup k dítěti v předškolním věku se projeví v jeho budoucím vývoji. Předškolní vzdělávání je základ pro rozvoj zdravé, nezávislé a odpovědné osobnosti. (Brazier, Jon, 2016)

Financování kompletního školního vzdělávání od předškolního po vyšší sekundární je založené na veřejných zdrojích. Veřejné zdroje přicházejí hlavně z dvou příjmových kategorií: komunálních daní a prostředků ze státního rozpočtu, jejichž přidělování je předmětem specifické legislativní úpravy.

Ve Finsku byly legislativní normy upravující finanční transfery mezi vládou a komunálními samosprávami reformované v roce 2010. Financování se řídí Zákonem č. 1704/2009 o základních komunálních službách státu¹ („Laki kunnan peruspalvelujen valtiosuudesta“) a Zákonem č. 1705/2009 o financování školství a kultury² („Laki opetus-ja kulttuuritoimen rahoituksesta“). Podle tohoto zákona se výška vládního podílu na financování regionálního školství určuje dle počtu a podílu obyvatel ve věku 6 až 15 roků.

Státní převody jsou vypočítané na základě předpokládaných výdajů na předškolní a základní vzdělávání. Základní výška státního převodu na komunální samosprávy se zvyšuje na základě dalších výpočtů v případě řídko osídlených oblastí, dvojjazyčných a švédsky mluvících obcí a ostrovních obcí. Stejný přístup platí i pro financování vyššího sekundárního vzdělávání. Vládní prostředky jsou určeny na základě výpočtů, které zahrnují počet studentů a jednotkové ceny stanovené na jednoho studenta. Mluvíme tedy o normativním financování. Pro všeobecné vzdělávání se bere v úvahu údaj o počtu studentů, které nahlásil zřizovatel vzdělávání v daném termínu shromažďování údajů a normy na žáka, tedy jednotkové ceny, které jsou každoročně stanovené vládou. V případě odborného vzdělávání, Ministerstvo školství a kultury rozhoduje o normách individuálně pro každého zřizovatele tohoto vzdělávání na základě specifických kritérií.

¹ Zákon je dostupný na: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20091704>

² Zákon je dostupný na: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20091705>

Z celkového objemu financí stát přiděluje 3 % zřizovatelům na základě výkonnostních kritérií. Pro každého zřizovatele je vyhodnocován tzv. výkonnostní index, který zohledňuje následující faktory:

- uplatnění absolventů,
- počet studentů, kteří přešli na další studium v oblasti vyššího vzdělávání,
- snížení počtu předčasně končících studentů,
- kvalifikace pedagogických zaměstnanců,
- rozvoj lidských zdrojů.

Přidělené finanční prostředky ze státního rozpočtu musí být vynaloženy jen na ten typ vzdělávání, k jehož poskytování je zřizovatel oprávněn. Zřizovatelé vzdělávání jsou povinni předložit údaje o vynaložených výdajích na finskou Národní radu pro vzdělávání a Statistický úřad. Všeobecně platí bezplatné studium až do dovršení vyššího sekundárního vzdělání. Existují však i výjimky z tohoto pravidla:

- preprimární a primární vzdělávání je úplně bezplatné (vyučování, strava, doprava v rámci spádové oblasti, učební materiály a učebnice, zdravotní péče)
- pro vyšší sekundární vzdělávání platí, že vyučování a strava jsou pro žáky zdarma, musí si však hradit učební materiály a učebnice.

Ve financování školství se uplatňuje normativní financování na žáka. Existuje zde diferencovaný systém pro odborné vyšší střední vzdělávání. Na veřejném i soukromém školství je finanční účast státu bez rozdílu. (Eurydice, 2015)

4 Sociální demografie finských a českých rodin

Demografie je slovo řeckého původu, znamená „popis obyvatelstva“ (demos – lid, obyvatelstvo, grafein – popisovat). Jedná se o vědní obor, který se zabývá reprodukcí lidských populací, neboli demografickou reprodukcí. (Kalibová, 1998)

Následující kapitola představí demografickou situaci v České republice a ve Finsku. Demografická situace je velmi významným faktorem v utváření vzdělávacího systému. Demografický vývoj, jakožto základ pro strategické plánování vývoje vzdělávací soustavy, ovlivňuje potřebné kapacity jednotlivých součástí vzdělávacího systému, a tedy i finanční prostředky, které je potřeba do těchto součástí vynaložit.

4.1 Demografická situace v České republice

Česká republika se rozkládá na 78 866 km². Stav obyvatelstva k 30. září 2017 byl 10 597 473. Hlavní město Praha má 1 259 tisíc obyvatel, dalších 5 měst má více jak 100 000 obyvatel. V zemi převažuje velký počet převážně malých obcí. Je zde relativně rovnoměrná hustota osídlení.

4.1.1 Demografický vývoj

Poválečné období v naší zemi je charakteristické nepravidelným demografickým vývojem. V této době byla rodina podporována různými vládními propopulačními opatřeními, mezi něž patřilo zvýhodňování rodin s dětmi při přidělování bytu, prodlužování mateřské dovolené, poskytování novomanželských půjček. (Eurydice, 2017)

Po roce 1989 se demografické procesy v naší zemi velmi rychle připodobnily západoevropskému modelu: prodloužení naděje dožití, pokles porodnosti, zvýšil se věk při sňatku a věk matek prvorodiček. Zpřístupnily se nové antikoncepční metody pro ženy.

V roce 1990 dosahovala plodnost hodnoty 1,9, avšak v roce 1996 klesla pod 1,2. Až v roce 2004 se počet narozených dětí na jednu ženu zvýšil a počet dětí narozených v ČR v tomto roce vzrostl nad 100 tisíc. K tomuto zvýšení porodnosti vděčíme faktu, že potomky začala mít početná generace narozená v 70. letech. V letech 2008 až 2010 se úhrnná plodnost pohybovala okolo hodnoty 1,5 dětí. Po krátkém období poklesu se počet narozených dětí opět

zvýšil na hodnotu 1,57 v roce 2015. Zvyšuje se podíl dětí, které se narodily mimo manželství, a tento počet stále roste.

4.1.2 Situace ve školství

Nepravidelný demografický vývoj se odráží v počtu studentů na všech vzdělávacích stupních, které ČR poskytuje. Takový vývoj způsobuje z dlouhodobějšího hlediska výkyvy a vznikají problémy s kapacitou ve školství. Příkladem může být pokles porodnosti v 90. letech, který se nyní projevuje převážně snižujícím se počtem žáků na středních školách, ale také na úrovni terciálního vzdělávání. Základní školy již tento problém nezasahuje a počet dětí roste. Na preprimární úrovni naopak chybějí místa pro větší počet dětí narozených během posledních let. Kapacity mateřských škol jsou nedostačující. Mnoho žádostí rodičů o umístění dětí do mateřské školy je zamítnuto. Tato situace ztěžuje sladování rodinného a pracovního života. Problémy rodičům v této situaci též působí velmi omezené možnosti práce na zkrácený úvazek. Podíl zkrácených úvazků na trhu v ČR se nachází výrazně pod průměrem ostatních zemí EU. (Eurydice, 2017)

Je třeba zmínit, že důvodem poklesu plodnosti v 90. letech byly zásadní změny, které v těchto letech ve společnosti probíhaly. Jednalo se o změny v oblasti ekonomiky, politiky a sociální situace, ale také proměna individuálních hodnot a preferencí. V souvislosti s proměnou společnosti, nárůstem pracovních příležitostí, změnami hodnotové orientace mladých lidí a dostupností moderní spolehlivé antikoncepce, umožňující plánování rodičovství, tak dochází k odkládání sňatků do vyššího věku a tím i odkládání narození potomka. (Demografie, 2005)

Počet mateřských škol se v průběhu dvacetiletí postupně snižoval, což je částečně i důsledek rozhodnutí samospráv na úrovni obcí, které se v důsledku nepříznivého demografického růstu uchýlovaly k jejich rušení, často dokonce prodejem budov mateřských škol. (Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989)

Konečný pokles plodnosti však nebyl až tak výrazný, jak to zprvu vypadalo. Problém je, že ač se pak přišlo na to, že děti se přesto rodí, stále existuje obava, že jakýkoli nárůst plodnosti je dočasný, a proto obce neinvestují dostatečně do rozšíření infrastruktury. Tím ovšem přispívají k poklesu plodnosti, protože lidé počítají s nedostatkem míst a komplikacemi.

Podíl dětí v předškolním vzdělávání z celkového počtu dětí předškolního věku byl v letech 2013-2015 v České republice 80,6 %. (Eurostat, 2017)

4.1.3 Demografické stárnutí obyvatelstva

Česká republika se v posledních letech výrazně potýká s demografickým stárnutím obyvatelstva. Předproduktivní složka populace v roce 2016 tvořila 15,6 % všech obyvatel. Produktivních obyvatel bylo 58,9 % a poproduktivních 25,5 %. Do budoucna bude přibývat osob ve vyšším věku a podíl produktivního obyvatelstva se bude snižovat. Dle prognózy populačního vývoje bude v roce 2060 podíl poproduktivního obyvatelstva 30,5 %. (Eurydice, 2017)

Stárnutí obyvatelstva se vyznačuje nárůstem podílu starších osob a snížením podílu mladých jedinců. (Amando, São José, Santos, 2016). Nejedná se o krátkodobý trend, ale spíše zahrnuje změny, ke kterým dochází již dlouhou dobu. Stárnutí obyvatelstva je procesem přechodu od progresivního k stacionárnímu typu obyvatelstva, nebo dokonce k regresivnímu typu populace (Klufová, Poláková, 2010). Podíl starších lidí roste na úkor nákladů klesajícího podílu produktivní populace (Šimková, Sixta, 2015). Stárnutí populace je způsobeno prodloužením délky života, k čemuž přispívá např. zkvalitnění lékařské péče (demografické stárnutí shora) a snižující se porodností (demografické stárnutí zdola). Stav demografického vývoje populace je výsledkem předchozího ekonomického a sociálního rozvoje společnosti. (Krajňáková, Vojtovič, 2017). Intenzitu stárnutí populace výrazně ovlivňují demografické procesy, zejména porodnost, úmrtnost a migrace. Tyto procesy mohou způsobit nerovnoměrné změny ve věkové struktuře populace, která ovlivňuje intenzitu stárnutí obyvatelstva. Avšak Klappková, Šídlo a Šproch (2016) poznamenávají, že demografické stárnutí je složitý proces. Často je prezentováno negativně, zvláště při očekávaném dopadu na ekonomický, sociální a zdravotní systém.

Vzhledem k tomu, že stárnutí populace vede k velkým změnám v populační struktuře, je pro společnost nezbytné, reagovat na tento jev v mnoha oblastech sociálního života. Kromě úpravy penzijního systému je důležité provést změny v oblasti služeb, zdravotní péče, na trhu práce, technologií, dopravy, kultury, podnikatelských aktivit atd. Tyto změny by měly být koncepční a měly by vést k aktivnímu stárnutí, což je klíčové paradigma pro tvorbu politik. (Vidovičová, Kafková Petrová, 2016).

Politiky musí v souvislosti se stárnutím populace reagovat na dvě klíčové výzvy: integrování starších lidí do ekonomického a sociálního rozvoje a vytvoření společnosti pro všechny věkové skupiny. Je důležité přizpůsobit politiku zaměstnanosti, penzijní politiku a další politiky a služby, které jsou ovlivňovány sociálními a demografickými změnami. Hlavní principy těchto politik zahrnují důraz na lidská práva, celoživotní přístup ke stárnutí a zdraví, důraz na rodinu a mezigenerační vztahy a vytvoření opatření, založených na výzkumu.

S prodlužováním lidského věku se prodlužuje také průměrná délka vzdělávání. Současně však v důsledku inovací, technologických změn a rostoucí globální konkurence rychleji zastarává. Vzdělávací politika v souvislosti se stárnutím populace usiluje o vytvoření funkčního systému vzdělávání pro všechny. Jde především o rozvoj celoživotního učení, případně plánování zařízení pro různé věkové kategorie.

V souvislosti se stárnutím populace dochází také k proměně ve struktuře rodiny. Zvyšuje se věk odchodu dětí od rodičů, dochází k odkládání sňatku, snížení počtu dětí v rodině, což souvisí s budováním kariéry, kdy dítě přichází v úvahu až poté. Přibývá dětí narozených mimo manželství a svobodných a samostatně žijících osob. Příčiny této změny souvisí také s délkou vzdělávání, možností studií v zahraničí, s budováním profesní kariéry. (Vančurová a kol., 2005)

Stárnutí populace vede ke zvýšenému počtu stárnoucích obyvatel, a s tím se vynořuje problém, kdo o tyto lidi bude pečovat. Počet osob odkázaných na pomoc druhé osoby se bude v následujících obdobích zvyšovat. V souvislosti s tím vyvstává nutnost zajistit péči o členy rodiny a příbuzenstva různých generací. Rodina, která pečuje o své děti, musí zároveň zajistit péči o závislého člena, kterým může být právě rodič jednoho z dospělých.

4.2 Demografická situace ve Finsku

Finsko je vyspělý skandinávský stát situovaný na severu Evropy, ve kterém žije necelých 5,5 milionu obyvatel na rozloze 338 145 km². Podíl těchto hodnot vytváří velmi nízkou hustotu zalidnění, která činí pouhých 16 obyvatel na km². Tato hodnota vyjadřuje celkovou hustotu zalidnění ve Finsku. Většina obyvatel se však soustředí na jihu země. Severnější oblasti jsou takřka neobydlené. V Laponsku je hustota zalidnění jen dva lidi na km². Oproti tomu na jihu Finska žije asi třetina obyvatelstva a reálná hustota zalidnění se tedy pohybuje okolo 61 obyvatel na km². Do roku 2010 se Finsko dělilo na 6 krajů, které však byly

zrušeny a začalo se používat administrativní rozdělení na 19 provincií (CIA, 2018). Na úrovni bývalých šesti krajů fungují Oblastní správní úřady a na ještě nižší úrovni Centra pro hospodářský rozvoj, dopravu a životní prostředí. Nejmenší administrativní jednotkou jsou obce, jejichž počet klesá. V roce 1976 jich bylo 475, v roce 2017 se počet snížil na 311. Více než polovina obcí má méně než 6 000 obyvatel.

Většina obyvatelstva se soustředí na jihu země, což způsobuje, že jeho rozmístění je nerovnoměrné. V hustě osídlených oblastech na jihu země žije 85 % obyvatelstva, z toho přibližně jeden milion žije v hlavním městě Helsinky. Zbytek země je tedy osídlen jen velmi řídko, což je dáno především klimatickými podmínkami. Více než 10 % rozlohy státu tvoří vodní plochy, což má také vliv na rozmístění obyvatelstva. Finsko má devět měst s počtem obyvatel přesahujícím 100 000. Jedná se o jedno procento z oblasti Finska ale o 30 % populace země a až 40 % všech pracovních míst. (LocalFinland, 2017)

Ve 21. století jsou klíčovými rysy moderního sociálního státu ve Finsku vysoce kvalitní vzdělávání, podpora rovnosti a národní systém sociálního zabezpečení, který se v současné době potýká se změnami, jako například stárnutí populace a výkyvy ekonomiky orientované na vývoz. (CIA, 2018)

Z etnického hlediska je finská populace velmi homogenní. Zhruba 94 % obyvatel tvoří Finové. Menšinu představují finští Švédové, tvořící 5,6 % populace. Dalším etnikem jsou Laponci (Sámové) sídlící v severních oblastech Finska za polárním kruhem. Jedná se o původní obyvatele země. Obě tato menšinová etnika mají v zemi stejná práva jako většinová populace. Proto má také Finsko dva úřední jazyky: finštinu a švédštinu.

Počet imigrantů je v zemi poměrně nízký, což je způsobeno především geografickou odlehlostí Finska a také drsnějším klimatem. Nárůst počtu imigrantů můžeme sledovat od konce 90. let. Jejich podíl v současnosti dosahuje asi 1,2 % populace. Nejvíce jsou zastoupeni Rusové a Estonci. Ve Finsku žije také malá populace Romů, kteří přicházeli do země již od 16. století. Od většinové populace se liší svou kulturou a specifickým způsobem života. Nejsou však s nimi spojeny sociální problémy jako ve střední a jižní Evropě. (Průcha, 2015)

Z hlediska náboženského vyznání je populace Finska dosti homogenní. Obyvatelstvo, které se hlásí k evangelické luteránské církvi, tvoří asi 75 % populace. Malý počet obyvatel se hlásí k ortodoxní pravoslavné církvi (asi 1 %). Je zde také nepatrný počet lidí s římsko-

katolickým vyznáním, muslimů a židů. Naproti tomu přibývá ve Finsku osob bez náboženského vyznání (přes 20 %). (Průcha, 2015)

4.2.1 Demografický vývoj

Když Finsko získalo nezávislost v roce 1917, žena porodila průměrně 3,7 dětí, z nichž většina se narodila v březnu. V poválečných letech 1947-48 byla průměrná porodnost na ženu 3,5. Od roku 1969 zůstává počet narozených pod úrovní obnovy populace, což je 2,1 porodu na ženu. Míra porodnosti byla nejnižší (u 1,5 dětí) v roce 1973, v roce energetické krize. Podle statistik za rok 2014 se ženám narodily v průměru 1,7 dětí, většina z nich se narodila v červenci. Dnes je průměrný věk prvorodiček 28,6 roků. Nízká míra porodnosti se odráží v počtu mladých lidí. Podle demografických odhadů počet mladých lidí ve Finsku klesne na stejnou úroveň jako v roce 1894 - rekordně nízká. (Official Statistics of Finland, 2017)

Celkově Finsko v současné době nemá příliš příznivý populační přírůstek. Po druhé světové válce se zpomalil růst populace a průměrná velikost rodiny se snížila z 3,6 % v roce 1950 na 2,7 % do roku 1975. Ačkoli je zde vidět růst, je mnohem pomalejší, než tomu bylo v minulosti. Důkazem zpomalení populačního růstu ve Finsku je také vysoký podíl osob ve věku nad 65 let (19,4 % v roce 2015). Přesto celkový počet obyvatel mírně přibývá, také v důsledku přistěhovalců. Odhaduje se, že populace Finska by se mohla do roku 2020 přiblížit počtu šesti milionů. (World Population Review, 2017)

4.2.2 Situace ve školství

Do konce roku 2016 celkem 3 287 272 osob neboli 71 % obyvatelstva starších 15 let dosáhlo postgraduální úrovně terciálního vzdělávání. Podíl osob s kvalifikací se oproti předchozímu roku nezměnil. Populace s nejvyšším vzděláním žila v regionu Uusimaa, kde 37% populace získalo vysokoškolskou kvalifikaci. (Official Statistic of Finland, 2017)

V roce 2016 mělo 115 071 osob ve věku od 20 do 29 let (17 % věkové skupiny) pouze základní vzdělání. Mezi muži mělo 19 % věkové skupiny pouze základní vzdělání a 15 % žen. Podíl těch, kteří měli pouze základní vzdělání, byl nejnižší na počátku roku 2000, kdy to bylo 16 procent.

Nemalou skupinu účastníků vzdělávacího procesu tvoří děti přistěhovalců. Druhou generaci přistěhovalců, tj. těch, kteří se narodili ve Finsku, tvoří především mladí lidé. Celkem 70 % přistěhovalců druhé generace se zahraničním zázemím ve věku od 20 do 24 let

dosáhlo kvalifikace, což je o 13 procent méně než podíl osob s kvalifikací mezi finským obyvatelstvem ve stejné věkové skupině. Mezi druhou generací přistěhovalců se zahraničním zázemím měli nejvyšší vzdělání lidé ve věku 35-45 let, neboť 44 % z nich získalo kvalifikaci na terciární úrovni.

Podíl dětí v předškolním vzdělávání z celkového počtu dětí předškolního věku byl v letech 2013-2015 ve Finsku 74,0 % tedy o něco nižší než v České republice. (Eurostat, 2017)

4.2.3 Demografické stárnutí obyvatelstva

Stárnutí obyvatelstva se ukazuje jako jeden z hlavních problémů, kterému čelí rozvinuté země, a tato problematika proto získává čím dál větší význam, s ohledem na budoucnost a rozvoj společnosti. Nejpozoruhodnější změna ve věkové struktuře se má objevit v příštích deseti letech, kdy generace narozená během druhé poloviny čtyřicátých let půjde do důchodu. (Heikkilä, 2012)

Počet lidí v produktivním věku (15-64 let) dosáhl vrcholu v roce 2009 a od té doby klesá. Očekává se, že procento lidí nad 65 let bude stoupat ze současných 19,9 % na 26 % do roku 2030. (Statistics of Finland) Počet obyvatel v produktivním věku se bude dále snižovat a do budoucna bude chybět dostatečná pracovní síla, která by obyvatelstvo v postproduktivním věku nahradila. Možnou kompenzací je zaměstnávání starších, nezaměstnaných, zdravotně handicapovaných osob a přistěhovalců.

Jedním z možných řešení jak zmírnit nedostatek pracovních sil je zaměstnávání přistěhovalců na finských trzích práce. Možnou pracovní sílu tvoří cizinci žijící ve Finsku, přistěhovalci trvale žijící na území Finska a noví potenciální příchozí. V situaci stálého poklesu počtu obyvatel a zhoršující se demografické situace by právě přistěhovalci mohli přispět k zvrácení tohoto vývoje.

5 Kurikulární dokumenty v obou zemích

V této kapitole se budu zabývat kurikulárními dokumenty v ČR a ve Finsku, porovnáváním obsahu, cílů a jejich součástí. Kurikulárním dokumentem v České republice je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV). Hlavním dokumentem ve Finsku je Rámcové kurikulum pro předškolní vzdělávání (National Core Curriculum for Pre-Primary Education, 2010)

Tabulka 1 Obsah a součásti kurikulárních dokumentů

ČR	Finsko
V RVP PV obsaženy klíčové kompetence – způsobilosti dosažitelné v předškolním věku.	Děti jsou rozvíjeny tak, aby z nich vyrůstaly jednotlivci s odpovědností a respektováním společensky přijatých pravidel.
Obsah RVP PV: 5 vzdělávacích oblastí vzájemně propojených: <ul style="list-style-type: none"> - dítě a jeho tělo - dítě a jeho psychika - dítě a ten druhý - dítě a společnost - dítě a svět 	Obsah finského předškolního kurikula: <ul style="list-style-type: none"> - Jazyk a interakce - Matematika - Etika a náboženství - Environmentální a přírodní studie - Zdraví - Tělesný a motorický vývoj - Umění a kultura
Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí mimořádně nadaných.	Dětem jsou poskytována podpůrná opatření na úrovni obecné, intenzivní a speciální, kam spadá i podpora dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.
Součástí RVP PV není žádný program pro děti etnických menšin.	Součástí finského předškolního programu je vzdělávání jazykových i kulturních menšin.

Zdroj: RVP PV, 2017, National core curriculum for pre-primary education, 2010

5.1 ČR: Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Výchova a vzdělávání v mateřské škole v České republice se uskutečňují podle školního vzdělávacího programu, který si každá mateřská škola sama zpracovává. Školní vzdělávací program musí být v souladu s RVP PV, který je závazným výchovně vzdělávacím dokumentem vydaným Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. (MPSV, 2017)

5.1.1 Vymezení RVP v systému kurikulárních dokumentů

Systém kurikulárních dokumentů je vytvářen na úrovních státní a školní. Tvorba těchto dokumentů vychází z principů kurikulární politiky, které jsou formulovány v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílá kniha) a zakotveny v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Státní úroveň představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Na školní úrovni se pak tvoří školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.

5.1.2 Organizace předškolního vzdělávání

V Rámcovém vzdělávacím programu je nově ustanoveno, že s účinností od 1. 1. 2017 je předškolní vzdělávání od počátku školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne pátého roku věku, do zahájení povinné školní docházky, povinné. Přednost přijetí mají děti, které před začátkem školního roku dosáhly nejméně čtvrtého roku věku (účinnost od 1.9.2017), nejméně třetího roku věku (účinnost od 1.9. 2018), nejméně druhého roku věku (účinnost od 1.9. 2020). Mateřské školy se dělí na třídy, ve kterých jsou děti stejného či různého věku. Děti se speciálními vzdělávacími potřebami mohou být zařazeny do běžných tříd nebo do tříd zřizovaných podle § 16 odst. 9 školského zákona, popřípadě škol zřizovaných podle § 16 odst. 9 školského zákona. (RVP PV, 2017)

5.1.3 Cíle předškolního vzdělávání

Cíle RVP PV se dělí do čtyř kategorií. Mezi těmito kategoriemi je těsná provázanost a vzájemně spolu korespondují.

Na obecnější úrovni jsou to rámcové cíle a klíčové kompetence. Konkrétněji zaměřeny jsou pak dílčí cíle, vyjadřující konkrétní záměry příslušející k určité vzdělávací oblasti a dílčí výstupy, které zahrnují poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty, odpovídající dílčím cílům.

Rámcové cíle jsou formulované jako obecné záměry předškolního vzdělávání. Učitelé sledují při své práci tyto rámcové cíle:

1. Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání;
2. osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost;
3. získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

Klíčové kompetence jsou výstupy, resp. obecnější způsobilosti, dosažitelné v předškolním vzdělávání. Jedná se o soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince. Jedinec v etapě předškolního vzdělávání by měl dosáhnout těchto kompetencí:

1. kompetence k učení;
2. kompetence k řešení problémů;
3. kompetence komunikativní;
4. kompetence sociální a personální;
5. kompetence činností a občanské.

5.1.4 Vzdělávací obsah předškolního vzdělávání

Obsah předškolního vzdělávání má sloužit k naplňování vzdělávacích záměrů a dosahování vzdělávacích cílů. Tento obsah je formulován v podobě „učiva“ a „očekávaných výstupů“, pouze obecně, rámcově. Při vzdělávání je zachován celostní přístup, respektující celistvost osobnosti dítěte i jeho postupné začleňování se do životního a sociálního prostředí.

Vzdělávací obsah v RVP PV zahrnuje pět vzdělávacích oblastí: biologická, psychologická, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. Tyto oblasti jsou nazvány:

1. Dítě a jeho tělo;
2. Dítě a jeho psychika;
3. Dítě a ten druhý;
4. Dítě a společnost;
5. Dítě a svět.

Každá oblast je zpracována tak, aby s jejím obsahem mohl učitel dále pracovat. Jednotlivé oblasti zahrnují dílčí cíle, vzdělávací nabídku a očekávané výstupy. Dílčí cíle vyjadřují, co by mělo být v průběhu předškolního vzdělávání u dítěte sledováno, co by měl učitel podporovat. Vzdělávací nabídka je souborem praktických a intelektových činností, díky kterým dosáhneme naplnění cílů a výstupů. Očekávané výstupy, jsou předpokládané výsledky, výstupy, kterých je možno dosáhnout. Každé dítě dosahuje těchto výstupů dle svých individuálních potřeb a možností. (RVP PV, 2017)

5.1.5 Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami

RVP PV je také východiskem pro přípravu vzdělávacích programů pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Tyto děti mohou navštěvovat běžné mateřské školy, nebo mateřské školy zřízené podle § 16 odst. 9 školského zákona č. 561/2004. Děti mají právo na poskytování podpurných opatření mateřskou školou, a to zcela bezplatně. Rámcové cíle a záměry jsou pro vzdělávání všech dětí společné. Snahou pedagogů je přizpůsobovat je potřebám i možnostem dětí, tak aby došlo k rozvoji osobnosti každého dítěte a pomoci dětem, dosáhnout co největší samostatnosti. (RVP PV, 2017)

Aby bylo vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami úspěšné, je třeba použít vhodné vzdělávací metody a prostředky které jsou v souladu se stanovenými podpurnými opatřeními ale také vysoce profesionální přístup učitelů, kteří pečují o dítě. Učitel využívá pomoc dalších odborníků a služeb školských poradenských zařízení.

5.1.6 Vzdělávání dětí mimořádně nadaných

Školní vzdělávací program obsahuje také podmínky pro vzdělávání nadaných dětí. Mateřská škola vždy usiluje o co největší využití potenciálu každého dítěte. Každé dítě je individuální bytost. V předškolním věku je někdy těžké objevit nadání kvůli nerovnoměrnému vývoji v tomto období. Dítě, u kterého je objeveno nadání, musí být dále podporováno. Děti jsou vzdělávány tak, aby došlo k uplatnění jejich potenciálu a dalšímu rozvíjení jejich nadání.

Mateřská škola musí zajistit realizaci podpůrných opatření, dle individuálních vzdělávacích potřeb těchto dětí.

System podpory nadání v České republice vychází z tzv. Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014-2020. Tento systém usiluje o identifikaci, rozvoj a uplatnění nadání. Podpora je dlouhodobá a systematická, zahrnuje oblast formálního, zájmového i neformálního vzdělávání. Vzdělávací potřeby dětí nadaných a mimořádně nadaných se liší od vzdělávacích potřeb běžných dětí. Je proto nutné vytvořit soubor podmínek, aby byl maximálně naplněn potenciál těchto nadaných jedinců, a to již od předškolního věku. Diagnostiku mimořádně nadaných dětí provádí školská poradenská zařízení, tj. pedagogicko-psychologické poradny a speciální pedagogická centra. (Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014-2020)

5.2 Finsko: Rámcové kurikulum pro předškolní vzdělávání

Ve Finsku je předškolní vzdělávání regulováno kurikulumními dokumenty. Od roku 2000 bylo hlavním dokumentem Rámcové kurikulum pro předškolní vzdělávání (Core Curriculum, for Pre-School Education, 2000). Tento dokument stanovoval základní cíle a obsah předškolního vzdělávání v oblasti kognitivního, emočního, komunikačního a tělesného vývoje. Tento dokument se vztahuje na děti starší tří let, ale také na mladší děti v zařízeních rané péče.

V roce 2010 došlo k inovování tohoto dokumentu. V nově platném kurikulumním dokumentu je kladen důraz na poslední ročník před zahájením povinné školní docházky. Předškolní vzdělávání nemá směřovat k vytváření vědomostí a dovedností školního typu ale má v dětech navozovat radost z učení, rozvíjet vyjadřovací a komunikativní schopnosti. Dítě má vyrůstat jako šťastná bytost.

Předškolní vzdělávání musí být v souladu s finským Národním kurikulumem pro předškolní vzdělávání, které potvrzuje finská Národní rada pro vzdělávání, bez ohledu na to, kde je předškolní vzdělávání prováděno. Finské Národní kurikulum (National Core Curriculum, 2014) je právní normou, která funguje jako národní rámec pro formulaci kurikula. Finské místní kurikula specifikují cíle a obsah určený v Národním kurikulumu, které tvoří základ pro tvorbu funkčních modulů. Učební osnovy jsou proto vypracovány na základě Národního vzdělávacího programu a zároveň zohledňují charakteristické rysy obce a další

obecní rozhodnutí týkající se dětí a mládeže. Učební plán může být vypracován pro celou obec, její oblast, denní centrum nebo školu, podle rozhodnutí poskytovatele vzdělávání.

Hlavním cílem předškolního vzdělávání by nemělo být dosahování „školní připravenosti“, ale spíše „rozvíjení všech dětí tak, aby z nich vyrůstali jednotlivci s odpovědností a respektováním společensky přijatých pravidel“ (National Framework for Preprimary Education, 2010).

Podle Sahlberga (2015) se pojem „školní připravenost“ ve Finsku chápe nikoliv tak, že děti musí v předškolních zařízeních dosáhnout určité způsobilosti v psaní, čtení a počtech jako podmínky pro vstup do primární školy, nýbrž daný pojem znamená, že „školy musí přijímat všechny děti v takovém stavu rozvoje, v jakém právě jsou“. (Sahlberg, 2015, s. 52)

5.2.1 Hlavní účel a cíle předškolního vzdělávání

Předškolní vzdělávání vychází ze základních hodnot společnosti. Ty byly zakotveny ve vnitrostátních právních předpisech a mezinárodních prohlášeních, doporučeních nebo úmluvách, které usilují o podporu lidských práv a životaschopnosti země. Dle Ústavy Finska, s nikým nesmí být zacházeno jinak než s jinými osobami na základě pohlaví, věku, původu, jazyka, náboženství, přesvědčení, zdravotního stavu, zdravotního postižení nebo jakéhokoli jiného důvodu. Finsko se také zavázalo k mezinárodním dohodám, programům a prohlášením, které vyžadují poskytování společného vzdělávání, aby se co nejlépe zabezpečil růst a učení všech dětí.

Hlavním úkolem předškolního vzdělávání je podporovat příznivý růst, vývoj a vzdělávací příležitosti dětí. Zahrnuje podporu tělesného, psychologického, sociálního, kognitivního a emocionálního vývoje a předcházení problémům, které mohou vzniknout. Je důležité posilovat zdravý pocit sebevědomí dětí pomocí pozitivních zkušeností s učením a poskytovat příležitost pro různorodou interakci s ostatními lidmi. (National core curriculum for pre-primary education, 2010, str. 5)

Cíle předškolního vzdělávání se určují na základě individuálních vývojových příležitostí a vzdělávacího potenciálu každého dítěte na jedné straně, a potřebami společnosti na straně druhé. Mezi cíle preprimárního vzdělávání patří:

Posílení pozitivního sebepojetí dítěte a rozvoj učebních dovedností. Osvojení základních dovedností, znalostí a schopností z různých oblastí vzdělávání. Nezbytnou

součástí je také učení se prostřednictvím hry. Děti se naučí se pochopit význam partnerské skupiny při učení. Měly by si zachovat radost a nadšení z učení a měly by být schopny čelit novým vzdělávacím výzvám se sebedůvěrou a kreativitou.

Děti by se měly samy naučit přemýšlet o tom, co je správné a co ne. Předškolní vzdělávání si klade za cíl, aby se děti naučily jednat zodpovědně ve vztahu k druhým. Děti si zvnitřní dobré způsoby a zvyky naší společnosti a porozumí jejich významu v každodenním životě. Naučí se lépe ovládat a zvládat každodenní situace. Naučí se porozumět rovnosti a přijmout rozmanitost lidí. Naučí se pečovat o zdraví a pohodu svého těla, přiměřeně k svému věku.

Snahou je také rozvíjet a posilovat jazykovou a kulturní identitu dětí, umožnit jim seznámit se s různými formami umění, místní a národní kultury a dle možností, také s jinými kulturami.

Do cílů jsou zahrnuty také vztahy k životnímu prostředí. Děti se učí rozvíjet zájem o přírodu a uvědomovat si svou vlastní závislost a odpovědnost za přírodní i člověkem vytvořená prostředí. Naučí se objevit hodnotu krásy a rozmanitosti prostředí a uvědomovat si účinky svého vlastního jednání. (National core curriculum for pre-primary education, 2010)

5.2.2 Koncepce vzdělávání

Učení v předškolním vzdělávání je aktivní a cíleně orientovaný proces, který je založen na předchozích znalostních strukturách a často zahrnuje řešení problémů. Znalosti proto nelze přenášet přímo na děti prostřednictvím výuky, ale samotné děti vytvoří nové myšlenky na základě dříve přijatých myšlenek a nových informací. Učení je založeno na předchozích znalostech a zkušenostech s učením. Učení probíhá prostřednictvím interakce mezi učebním materiálem, dříve vytvořenými znalostními strukturami a myšlením. V interaktivních situacích vrstevnických skupin se děti jeden od druhého učí tím, že podněcují vývoj vzájemného myšlení a představivosti. (National core curriculum for pre-primary education, 2010)

5.2.3 Vzdělávací prostředí

Vzdělávací prostředí v předškolním vzdělávání zahrnuje fyzické, psychologické, sociální, kognitivní a emoční prostředí, v němž jsou aktivity realizovány. Důležitou složkou

tohoto prostředí je interakce mezi učitelem a každým dítětem, dále mezi dětmi a různými způsoby práce a učení. (National core curriculum for pre-primary education, 2010)

Ve vzdělávacím prostředí by měla převládat radostná, otevřená, povzbuzující a neuspěchaná atmosféra. Všechny nástroje a pracovní materiály by měly být snadno dostupné dětem. Dobré učební prostředí je zdravé a zajišťuje bezpečí dětí. Učební prostředí by mělo být také esteticky příjemné.

5.2.4 Pracovní přístup

Práce v předškolním vzdělávání jsou založeny na hravých aktivitách vyplývajících z individuální úrovně rozvoje dětí, která rovněž podporuje jazykový rozvoj dětí a jejich potenciál naučit se novým věcem. Při aktivitách se zohledňuje potřeba dětí učit se prostřednictvím představivosti a hry. Dramatické přístupy kombinují různé umělecké předměty, zkušenosti a znalosti dětí, které jsou zpracovány společně na základě aktuálního tématu, pohádky nebo příběhu. (National core curriculum for pre-primary education, 2010)

5.2.5 Obsah předškolního vzdělávání

Ve finském vzdělávání vládne integrační přístup, který podporuje princip rovnosti. Základem je uvědomění si, že vzdělávání může být společné všem bez rozdílu.

Integrativní vzdělávání se skládá z témat souvisejících s dětskou sférou života na jedné straně, a obsahu, který rozšiřuje a strukturuje dětské pohledy na svět, na straně druhé. Rozmanitost integrace by měla být viditelná v tom, jak jsou různé aspekty znalostí zohledněny při plánování a realizaci a že jsou zkoumány jako součást tématu, které je vždy zvoleno. Výběr témat je zaměřen na identifikaci problémů, které jsou pro děti významné tím, že je zapojují do plánování témat. Integrovaná témata a učební proces jsou důležitější než individuální obsah. Spolupráce dospělých a dětí při zpracovávání zkušeností a informací mnoha různými způsoby tvoří ústřední část učení. (National core curriculum for pre-primary education, 2010)

Základními oblastmi obsahu jsou jazyk a interakce; matematika; etika a náboženství; environmentální a přírodní studia; zdraví; tělesný a motorický vývoj; umění a kultura:

Jazyk a interakce

V předškolním vzdělávání se vytváří základ pro gramotnost. Jazyk je prostředkem pro myšlení a vyjádření dětí. S pomocí konceptů, které se naučí, budou děti analyzovat své prostředí a budovat své vlastní názory na svět. Předškolní vzdělávání by mělo podporovat rozvoj dětského myšlení, společenskosti, emocí a interakčních schopností a jejich učebních procesů zejména s využitím jazyka. To posílí emocionální život dětí, jejich kreativitu a sebeúctu. Děti jsou vedeny k tomu, aby byly zvyklé mluvit a diskutovat o svých vlastních pocitech, nadějích, názorech, myšlenkách. Děti se učí poslouchat a vyprávět, naučí se porozumět sami sobě i ostatním lidem. Naučí se klást si otázky, vyvozovat závěry a hodnotit to, co slyší.

Matematika

V předškolním vzdělávání se vytvářejí a upevňují základy pro učení matematiky. Děti jsou vedeny k tomu, aby věnovaly pozornost matematickým jevům, které lze vidět v každodenních situacích. Děti jsou vedeny k tomu, aby si všimaly matematických jevů, které lze spatřit v každodenních situacích. Zájem o matematiku je rozvíjen především prostřednictvím hry, příběhů, písní, tělesného cvičení, malých úkolů, diskuzí a širokého využití ilustrativních příkladů. V dětech je posilován pozitivní postoj k této vědě. Děti by měly matematiku vnímat jako zajímavou, podnětnou aktivitu, která je významná a smysluplná. Úkolem pedagogů je vytvořit prostředí, které bude podporovat vývoj individuálního matematického myšlení každého dítěte.

Etika a náboženství

Předškolní vzdělávání zahrnuje obecné etické vzdělávání a vzdělávání v oblasti kulturní filozofie. Dle rozhodnutí zákonných zástupců se děti podílejí na náboženské výchově, etickém vzdělávání nebo jiné výuce. Etické vzdělávání začíná rozvíjením sebeúcty a rozšiřuje se v přijímání mezilidských sociálních dovedností a životního prostředí. Vzdělání v oblasti kulturní filozofie je zajištěno všem dětem, které se učí rozvíjet filozofické myšlení. Děti se naučí ocenit kulturní a přírodní dědictví ve své místní oblasti. Cílem náboženství je možnost seznámit se s hlavním obsahem náboženství dětí, děti se mimo jiné učí o náboženských svátcích a o tom, proč jsou oslavovány.

Environmentální a přírodní studia

Děti se v této oblasti učí porozumět svému prostředí, rozvíjí myšlení a upevňují rekreační, zkušenostní a emocionální vztah s přírodou a jiným prostředím. Znalost různých přírodních prostředí, pomůže dětem vytvořit základ pro širší pochopení světa kolem nich. Cílem je, aby se děti naučily porozumět a oceňovat prostředí kolem sebe, odlišné lidi a kultury a uvědomovaly si účinky svého vlastního jednání ve vztahu k prostředí. Předpokladem pro rozvoj pozitivního vztahu k životnímu prostředí je, že děti budou vnímat své životní prostředí jako bezpečné a zajímavé místo pro zkoumání a hry.

Zdraví

Předškolní vzdělávání podporuje fyzické, psychologické a sociální zdraví dětí, jejich růst a rozvoj. Děti jsou vedeny k bezpečnému pohybu v jejich bezprostředním okolí. Měly by pochopit a převzít odpovědnost za své zdraví a bezpečnost v každodenních situacích. Jsou vedeny k péči o své zdraví a každodenní osobní hygienu. Děti se učí zdravé stravovací návyky a vhodné způsoby stolování. Děti jsou vedeny k dobrým osobním vztahům a emocionálnímu zdraví a učí se vyvarovat užití násilí. Růst a rozvoj dětí je podporován zajištěním správné rovnováhy mezi prací, odpočinkem a rekreací.

Tělesný a motorický vývoj

Různé každodenní fyzické cvičení je nezbytné pro vyrovnaný růst, vývoj a zdraví dětí. Cvičením a hrou jsou rozvíjeny motorické dovednosti, tělesný stav a ovládání pohybu. V každodenních aktivitách se u dětí rozvíjí také jemná motorika a koordinace rukou a očí. Děti jsou vedeny k pochopení významu fyzického cvičení pro lidské zdraví a pohodu.

Umění a kultura

Hudební i jiné umělecké zkušenosti tvoří u dětí předškolního věku významnou součást jejich emočního, praktického a kognitivního vývoje. Dětská tvořivost, představivost a sebevyjádření jsou rozvíjeny prostřednictvím fotografování, hudby a ručních, dramatických, tanečních a pohybových činností. Děti jsou vedeny k trvalé umělecké práci a oceňování práce vlastní i práce ostatních lidí. Rozvíjí se citlivost, vnímání a prostorová orientace dětí. Děti budou mít možnost seznámit se s komunikačními médii a naučí se je používat. Naučí se vyjadřovat své myšlenky a pocity prostřednictvím slov a dramatem, výrazů, gesta a pohybů.

5.2.6 Podpora růstu a učení v předškolním vzdělávání

U dětí vyžadujících podpůrná opatření ve vzdělávání je stanoven plán, který vede k úspěšné realizaci těchto opatření. Učitel dítěte spolu s ostatními učiteli, popřípadě s dalšími odborníky, vypracují písemné pedagogické posouzení. (National core curriculum for pre-primary education, 2010)

Na základě posouzení je dětem poskytována různá míra podpory na úrovni obecné, intenzivní a zvláštní podpory.

Podpora na obecné úrovni tvoří základ každodenní reality práce v předškolním vzdělávání. Spočívá hlavně v rozvoji pozitivního sebepojetí dítěte, zdravé sebeúcty a zajištění rovného členství ve skupině. Školní práce by měla podporovat kognitivní, jazykový a sociálně-emoční vývoj dětí a schopnost učit se novým věcem. Každému dítěti je poskytnuta možnost získat podporu pro svůj růst a učení a rozvíjet své schopnosti učení dle individuálních potřeb a podmínek dítěte. Zvláštní pozornost je věnována potřebám dětí, které mají odklad povinné školní docházky. Do celkového posouzení situace dítěte jsou zahrnuty také výsledky z lékařských prohlídek a jakýchkoli dalších případných vyšetření. Pokud dítě kromě předškolního vzdělávání využívá jiné výchovné a pečovatelské služby v raném dětství, je důležitá spolupráce předškolního vzdělávání s ostatními pracovníky, aby bylo provádění podpůrných opatření efektivnější. Do oblasti podpůrné péče patří také účast a pomoc učitelů speciálních mateřských škol a speciálních asistentů.

Intenzivní podpora dětí předškolního vzdělávání je určena dětem, které potřebují pravidelnou podporu při učení, nebo vyžaduje několik druhů podpory současně. Podpora je poskytována na základě pedagogického posouzení, v souladu s učebním plánem, připraveným pro dítě. Tento druh podpory je intenzivnější a trvalejší než obecná podpora. Spočívá především ve spolupráci se speciálním pedagogem či asistentem a zákonným zástupcem dítěte, individuálním vedením a flexibilním skupinovým uspořádáním. Dítě je pravidelně sledováno a hodnoceno. V případě, že se situace dítěte změní, je předškolní plán dítěte revidován tak, aby odpovídal jeho aktuální potřebě podpory.

Speciální podpora je poskytována dětem, jejichž předškolní vzdělávání nemůže být organizováno jiným způsobem kvůli potížím s růstem a učení. Možnosti dítěte mohou být sníženy z důvodu zdravotního postižení, nemoci, zpožděného vývoje, emoční poruchy nebo rizikovým růstovým prostředím. Účelem speciální podpory je poskytovat dětem komplexní a

systematickou podporu pro růst a učení a posilovat jejich sebeúctu a motivaci k učení. Podpora zahrnuje opatření v oblasti pedagogického personálu, metod výuky, pracovních přístupů, materiálů a vybavení. Speciální podpora je poskytována na základě pedagogického prohlášení, spolu s dalšími např. psychologickým, zdravotním či jiným sociálním prohlášením. Děti, které obdržely rozhodnutí o speciální podpoře, mají místo vzdělávacího plánu, individuální vzdělávací plán. (National core curriculum for pre-primary education, 2010)

5.2.7 Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami

Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami je klíčovou pedagogickou oblastí speciální podpory dětí v předškolním věku. Poskytuje předškolní vzdělávání a další formy podpory v souladu s individuálním vzdělávacím plánem. Děti jsou vzdělávány v běžných mateřských školách, zcela nebo částečně ve speciální výukové skupině nebo v jiném vhodném prostředí. Všichni žáci by měli dosáhnout cílů stanovených v učebních osnovách. Učitelé využívají pedagogické metody a pracovní přístupy, které podporují rozmanité potřeby dětí. (National core curriculum for pre-primary education, 2010)

Je-li z důvodu postižení nebo nemoci dítěte zřejmé, že cílů stanovených pro základní vzdělávání nelze dosáhnout za devět let, povinné vzdělávání začíná o rok dříve, než je stanoveno v základním školském zákoně, a trvá 11 let. Délka předškolního vzdělávání poskytovaného žákům spadajícím do rozšířeného povinného vzdělávání může trvat jeden nebo dva roky. Cílem je posílit schopnost těchto dětí pomoci co nejúčinněji se vyrovnat se studiem v základním vzdělávání.

Žáci se zdravotním postižením a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají nárok na přístup k tlumočnickým a asistenčním službám uvedeným v Základním vzdělávacím zákoně.

5.2.8 Předškolní vzdělávání jazykových a kulturních menšin

Předškolní vzdělávání může být poskytováno v laponském jazyce. Laponci neboli Sámové jsou domorodí ugrofinští obyvatelé obývající arktickou oblast Laponska. Cílem je vychovávat děti do mnohojazyčnosti a multikulturalismu a naučit je respektovat jazyky a kultury své oblasti. (National core curriculum for pre-primary education, 2010)

Předškolní vzdělávání by mělo podporovat kulturní povědomí dětí. Děti se učí o laponské kultuře, způsobu života, místní přírodě, tradicích a učí se přijmout kulturní dědictví prostřednictvím vzdělávání a výuky.

Finské kurikulum upravuje podmínky pro vzdělávání jazykových a kulturních menšin. U romsky mluvících dětí předškolní vzdělávání zohledňuje zvláštní potřeby vyplývající z romské kultury a poskytuje výuku v romštině, pokud je to možné. Účelem výuky v romštině je upevnit identitu a kulturní povědomí romských dětí a poskytnout jim příležitost vytvořit funkční dvojjazyčnou kulturní identitu.

Děti se smyslovým postižením, které ke komunikaci s okolím používají znakovou řeč, primárně navštěvují skupinu znakové řeči nebo smíšenou skupinu složenou z dětí, které používají znakovou řeč a mluvený jazyk. Jazykovému zázemí dítěte se věnuje zvláštní pozornost při přípravě předškolního vzdělávacího plánu nebo individuálního vzdělávacího plánu dítěte. Cílem je posílit vyjadřování znakovou řečí, povzbudit děti, aby používaly jazyk a byly tak schopnější fungovat v prostředí znakové řeči.

Vzdělávací program upravuje i podmínky pro předškolní vzdělávání dětí imigrantů. Pro děti přistěhovalců je možné organizovat vzdělávání ve spojení s jiným předškolním vzděláváním formou výuky přípravy na základní vzdělávání nebo v kombinaci s nimi. Imigrantské děti, které se účastní předškolního vzdělávání, se odlišují jazykem a kulturou, důvodem imigrace a délkou pobytu. Výuka odpovídá obecným vzdělávacím a učebním cílům, přičemž je zohledněno zázemí těchto dětí. Kromě toho existují specifické cíle pro vzdělávání přistěhovalců. Výuka u těchto dětí podporuje rozvoj finského/švédského jazyka a kde je to možné, i mateřského jazyka a dává tak dětem možnost rozvinout se do dvou kultur. Výuka rodného jazyka vede k vývoji myšlení, zdravému růstu sebeúcty a osobnosti a konsolidaci praktických jazykových dovedností. Cílem podpory dětské skupiny je, aby si děti uvědomily kulturní dědictví své vlastní etnické skupiny a naučily se ji ocenit.

6 Srovnání obou systémů

V předchozích kapitolách je popsán předškolní vzdělávací systém ve dvou evropských státech – České republice a ve Finsku. Snahou bylo srovnat služby rané a předškolní péče poskytované v obou zemích a ukázat co mají dané vzdělávací systémy společného a v čem se naopak liší.

6.1 Míra účasti na předškolním vzdělávání

V České republice je předškolní vzdělávání povinné pro dítě, které do začátku školního roku dovrší pěti let. Tato povinnost platí od školního roku 2017/2018. Ve Finsku je pro všechny děti, které trvale pobývají na jeho území povinné absolvování základního vzdělávání, které zahajují v sedmém roku věku. Systematická předškolní výchova a výuka poskytovaná ve střediscích denní péče (mateřských školách) nebo – v případě šestiletých dětí – v základních školách v ročníku, který předchází zahájení školního vzdělávání, je nepovinná.

V České republice je účast v předškolních zařízeních poměrně vysoká, v posledních letech zaznamenáváme problémy s nedostatečnou kapacitou těchto zařízení. Téměř všechny české děti navštěvují mateřskou školu v jejím posledním ročníku, což je stejná situace jako ve Finsku. Mimo poslední ročník (šestileté děti) však Finové předškolní zařízení příliš nenavštěvují. Ve věkových skupinách 3-5 let se účast pohybuje mezi 40-58 %. Většina dětí mladších tří let zůstává především v péči rodiče či jiného příbuzného, což platí také pro náš stát.

6.2 Integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami

Speciální vzdělávání je v obou zemích moderní a usiluje o integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami ale také děti mimořádně nadaných je rozpracováno v kurikulárních dokumentech pro předškolní vzdělávání v obou zemích.

V obou zemích je možné vzdělávání těchto dětí ve speciálních třídách ale i zařazení do běžných tříd s možností využití podpůrné péče např. asistenta pedagoga. Děti mají právo na poskytování podpůrných opatření mateřskou školou, a to zcela bezplatně. Pedagogičtí pracovníci i zákonní zástupci dětí mohou využít poradenskou činnost.

Diagnostiku dětí se speciálními vzdělávacími potřebami provádí v České republice školská poradenská zařízení, tj. pedagogicko-psychologické poradny a speciální pedagogická centra.

Ve Finsku je na základě posouzení aktuálního stavu dítěte vypracován plán podpory dítěte, který zpracuje učitel dítěte spolu s dalšími odborníky. Dětem je poskytována různá míra podpory na úrovni obecné, intenzivní a zvláštní podpory. Děti s nejvyšší mírou podpory se vzdělávají na základě individuálního vzdělávacího plánu.

6.3 Dostupnost zařízení

V České republice je velký problém najít zařízení denní péče pro děti mladší dvou let. Existující jesle mají nedostatečnou kapacitu a jsou velmi nerovnoměrně rozděleny, přičemž existuje i kraj, kde žádné jesle nejsou v provozu. Předškolní děti v České republice mají již více možností. V současnosti zde funguje 362 756 (MŠMT) mateřských škol rozložených ve všech krajích. Přesto však počet odmítnutých dětí stoupá, což je ovšem následek spíše nedostatečné kapacity těchto zařízení a zvýšené porodnosti posledních let. Problematika prostorové nedostupnosti se týká zejména Finska. Může za to především nízká zalidněnost a tím způsobená odlehlost některých míst. Problematické klima situaci ještě zhoršuje. Dochází tak k situaci, kde ve větších městech musejí předškolní zařízení odmítat děti kvůli plné kapacitě a vzdálenější místa nabízejí pouze málo služeb s horší dostupností.

6.4 Financování

Jedním z rozdílů, které můžeme pozorovat z hlediska rozdělení pravomocí, je financování školství. V České republice jsou daně vybírány centrálně a poté rozdělovány krajům. Ve Finsku daně vybírají obce. Díky tomu mají větší možnost korigovat částky udělované oblasti školství. Ve Finsku je pro oblast školství udělováno více financí než v České republice. (Eurostat Online Database, 2017)

Vzdělávání v české mateřské škole zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí se dítěti poskytuje bezúplatně od počátku školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne pátého roku věku (§ 123 školského zákona). Vzdělávání v přípravné třídě základní školy a v přípravném stupni základní školy speciální se v případě škol zřizovaných státem,

krajem, obcí nebo svazkem obcí poskytuje bezúplatně. O snížení nebo prominutí úplaty rozhoduje ředitel školy nebo školského zařízení.

Vzdělání ve Finsku je od předškolního až po vysokoškolské vzdělávání bezplatné. V předškolním a základním vzdělání mají děti k dispozici zdarma učebnice, stravování, a dopravu těch dětí, které bydlí daleko od školy.

6.5 Služby a péče o děti v raném a předškolním věku

Předškolní vzdělávání ve Finsku probíhá do sedmi let formou rodinné denní péče, v mateřských školách, střediscích denní péče či hlídaných dětských koutcích. Děti jsou zpravidla rozděleny do skupin ve věku do tří let a od tří let do sedmi.

V České republice předškolní výchovu zajišťují mateřské školy, které jsou pro děti od tří do šesti let. V mateřských školách jsou děti zpravidla rozděleny do věkově homogenních skupin. Děti do tří let mohou navštěvovat dětskou skupinu, mikrojesle, či různé komerčně poskytované formy kolektivní péče o děti. Soukromé osoby také mohou poskytovat hlídání dětí. Pravidla pro tento způsob vzdělávání dětí však nejsou zákonem definována, není stanoven maximální počet dětí, jež může mít soukromá osoba na starost, a doba, po níž je péče poskytována, záleží na individuální domluvě.

6.6 Kvalifikace učitele

Pro získání kvalifikace učitele ve Finsku i v České republice je vyžadováno absolvování pětiletého studijního programu zakončeného státní zkouškou. Finský studijní program vedoucí k získání kvalifikace učitele zahrnuje jeden rok praxe. V České republice je studium dvoustupňové. Délka pedagogické praxe v rámci studia se liší dle univerzit a je podstatně kratší. Učitelé ve Finsku mají povinnost se minimálně tři dny v roce věnovat dalšímu vzdělávání. Učitelství ve Finsku je velmi ceněnou profesí.

V mateřských školách v České republice pracují převážně středoškolsky vzdělané učitelky, pro výkon stejného povolání ve Finsku je požadované absolvování tříletého univerzitního studijního oboru.

6.7 Hodnocení dětí

Obě země vychází ze svých kurikulárních dokumentů, kde jsou obsaženy cílové kompetence, kterých by mělo dítě během předškolního vzdělání dosáhnout.

V České republice probíhá hodnocení dětí dle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Tento dokument stanovuje rámcové cíle a klíčové kompetence, dosažitelné v předškolním vzdělávání. Rámcové cíle jsou formulované jako obecné záměry předškolního vzdělávání. Klíčové kompetence jsou výstupy, resp. obecnější způsobilosti, dosažitelné v předškolním vzdělávání. Jedná se o soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince. Vzdělávací obsah zahrnuje pět vzájemně propojených oblastí: dítě a jeho tělo; dítě a jeho psychika; dítě a ten druhý; dítě a společnost; dítě a svět.

Hlavním úkolem předškolního vzdělávání ve Finsku je podporovat příznivý růst, vývoj a vzdělávací příležitosti dětí. Cíle předškolního vzdělávání se určují na základě individuálních vývojových příležitostí a vzdělávacího potenciálu každého dítěte na jedné straně, a potřebami společnosti na straně druhé. Základními oblastmi obsahu jsou jazyk a interakce; matematika; etika a náboženství; environmentální a přírodní studia; zdraví; tělesný a motorický vývoj; umění a kultura.

Zatímco u dětí v České republice se posuzuje tzv. „školní zralost“ a „školní připravenost“ pro vstup do základní školy, s možností ročního odkladu školní docházky, u finských dětí je „školní připravenost“ chápána spíše ve smyslu komplexního rozvoje osobnosti dítěte. Podmínkou pro vstup do primární školy tedy není v dosažení určitých způsobilostí v psaní, čtení a počtech, ale školy musí přijímat všechny děti v takovém stavu rozvoje, v jakém právě jsou.

Závěr

Záměrem práce byl popis a komparace vzdělávacích systémů pro předškolní vzdělávání ve Finsku a České republice. Finské školství je ve světovém měřítku považováno za mimořádně vyspělé a úspěšné. K finskému modelu vzdělávání odkazují mnozí odborníci i politici jako vzoru pro úspěšné školní vzdělávání.

Analyzovala jsem jak odbornou literaturu k dané problematice, tak především dokumenty (legislativní, kurikulární, statistické aj.). Na základě toho předkládám informace o vzdělávacích systémech v obou zemích, které jsem kromě odborných zdrojů získala z vlastních zkušeností z mého studijního pobytu ve Finsku a praxe v předškolním zařízení v České republice.

V první kapitole jsem představila rodinu, jakožto hlavního aktéra socializace dítěte, majícího pro dítě nezastupitelný význam, zejména v prvních letech života. Opírala jsem se o vývojové poznatky v oblasti dítěte předškolního věku. Popsala jsem také, jaké funkce by měla plnit.

Druhá kapitola se zaměřila na vzdělávací systém v České republice. Nabídla stručný pohled do dějin vzdělávacího systému na našem území. Jsou zde také představeny jednotlivé služby péče o děti v raném a předškolním věku. V dalších podkapitolách je představen systém poradenství, je zde uvedeno, jakým způsobem se pracuje s nadanými dětmi a jak jsou předškolní zařízení financována.

Třetí kapitola pojednávala o vzdělávacím systému ve Finsku. Jsou zde popsány ideové principy, které se uplatňují ve finském vzdělávání. Další podkapitola uvádí služby, poskytované dětem v raném a předškolním věku. Je zde představen také systém financování předškolních zařízení v této zemi.

Čtvrtá kapitola shrnuje poznatky o demografické situaci v České republice a ve Finsku. Obě země se v současné době potýkají s nízkou porodností a zvyšujícím se stárnutím populace, což má dopad na utváření vzdělávacího systému.

Pátá kapitola se zabývala analýzou kurikulárních dokumentů pro předškolní vzdělávání v obou zemích. Porovnávali jsme zde obsah, cíle i jejich součásti.

Poslední kapitola shrnuje poznatky z komparace, tedy popisuje, v čem jsou obě země a jejich systémy stejné či obdobné, v čem se naopak liší.

Předškolní vzdělávání v České republice i ve Finsku se řídí platnými právními předpisy, obě země mají vypracován kurikulární dokument, který je závazný. Na rozdíl od českých dětí, které mají povinnost navštěvovat předškolní zařízení po dosažení věku pěti let, pro finské děti je předškolní vzdělávání nepovinné a povinná školní docházka jim začíná až ve věku sedmi let. V České republice za pobyt dětí v mateřských školách rodiče platí. Bezúplatně je poskytována pouze péče o děti, které dosáhnou věku pěti let. Ve Finsku je vzdělání na preprimární úrovni zcela bezplatné, což napomáhá zvýšit počet dětí v předškolním vzdělávání a v konečném důsledku napomáhá ke snížení rozdílů mezi dětmi. Rodiče si mohou vybrat mezi mateřskými školami státními a soukromými. V obou zemích jsou také školy s alternativním programem.

Obě země se liší ve způsobu pojetí předškolní výchovy. Česká předškolní výchova vychází z tzv. školského modelu, ve kterém je kladen důraz na získání základních školních znalostí, a děti jsou ve třídách rozděleny obvykle do věkově homogenních skupin. Finsko naproti tomu upřednostňuje tzv. rodinný model, kde se ve skupinkách setkávají děti různého věku a základem není vzdělávání, ale spíše socializace a poznání sebe a druhých. Také proto nejsou názvy finských předškolních institucí často překládány jako „mateřské školy“ ale upřednostňují se spíše „dětská centra“ popřípadě „rodinná centra péče o děti“.

Jedním z faktorů, které ovlivňují kvalitu finského školství, je kultura finského národa, který si cení vzdělanosti, kultura učitelů, kterým záleží na kvalitě školy, kvalitě výuky, výsledcích a výstupech svých žáků, harmonickém rozvoji osobností svých žáků, kultura rodičů, kteří spolupracují s učiteli a se školou. Základním rozdílem, který však není na první pohled patrný z legislativy je, že vzdělání ve Finsku je více podporováno než v České republice. Jedním z důvodů je výše financí investovaná do vzdělávání, která je ve Finsku podstatně vyšší, a to jak na úrovni předškolního vzdělávání, tak i na ostatních úrovních. Možným důvodem proč Česká republika neinvestuje takové množství financí je neochota do vzdělávání investovat a nedostatek financí.

Výhody finského vzdělávacího systému na úrovni předškolního vzdělávání spatřuji v legalizovaném hlídání dětí a kvalifikaci učitelů. Přednosti legalizace jsou především v tom, že jsou stanoveny podmínky, za jakých je péče poskytována. Pro výkon učitele v mateřské škole v České republice je nutné dosažení středoškolského vzdělání s maturitou v pedagogickém oboru. Pro výkon stejného povolání ve Finsku je požadované absolvování tříletého univerzitního studijního oboru. Díky tomuto faktu můžeme předpokládat, že učitelé

mateřských škol ve Finsku mají větší všeobecný rozhled. V České republice však v současnosti také v mateřských školách přibývá pedagogů s vysokoškolským vzděláním.

Další přednost finského vzdělávacího systému spatřuji v bližším vztahu mezi učiteli a žáky, který se dá zdůvodnit nižším počtem žáků připadajících na jednoho učitele a pozdějším zahajováním povinného vzdělávání. Na úrovni preprimárního, primárního a nižšího sekundárního vzdělání je průměrný počet žáků na učitele nižší než v České republice. Menší třídy umožňují individuální přístup pedagogů k dítěti. Finové věří, že přístup k dětem v předškolním věku je velmi důležitý pro jejich budoucí vývoj a profesní úspěch.

Vzdělávací systém ve Finsku je v mnohém podobný tomu našemu. Objevují se však rozdíly, které stojí za povšimnutí a možná i za inspiraci.

Odborná literatura

- AMANDO, C., SÃO JOSÉ, J. M. S., SANTOS, S. P., 2016. *Measuring Active Ageing: A Data Envelopment Analysis Approach*. In: European Journal of Operational Research. s. 207–223. č. 255.
- BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V., 2011. *Školní zralost. Co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, a.s. ISBN 978-80-251-2569-4.
- FOŘTÍK, V., FOŘTÍKOVÁ, J., 2007. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. Vyd. 1. Praha: Portál. 126 s. ISBN 978-80-7367-297-3.
- HAŠKOVÁ, H., SAXONBERG, S., MUDRÁK, J., 2012. *Péče o nejmenší. Boření mýtů*. Praha: Slon a Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7419-114-5.
- JABŮREK, M., 2014. Přehled českých a zahraničních posuzovacích škál pro identifikaci nadání u dětí předškolního a školního věku. *Svět nadání. Časopis o nadání a nadaných*. [online]. Číslo 1, ročník III., [cit. 5.1.2018]. Dostupné z: http://talentovani.cz/documents/10157/87226/Prehled_ceskych_a_zahranicnich_posuzovacich_skal.pdf/aa2130be-74d8-44ec-ac46-ec0f17e06af4
- KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A., 1998. *Demografie (nejen) pro demografy*. Co je to demografie. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství. s. 9-10. ISBN 80-85850-30-3.
- KALOUS, J., VESELÝ, A., 2006. *Vybrané problémy vzdělávací politiky*. Praha: Karolinum. s. 27. ISBN 80-246-1262-3.
- KLAPKOVÁ, M., ŠÍDLO, L., ŠPROCHA, B., 2016. *The Concept of Prospective Age and Its Application to Selected Indicators of Demographic Ageing*. In: Demografie, Review for Population Research. 58(2), s. 129–141
- KLUFOVÁ, R., POLÁKOVÁ, Z., 2010. *Demografické metody a analýzy: Demografie české a slovenské populace*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-546-5.
- KRAJŇÁKOVÁ, E., VOJTOVIČ, S., 2017. *Struggles of Older Workers at the Labour Market*. In: Economics & Sociology. 10(1), s. 319–333.
- KROPÁČKOVÁ, J., 2016. *Kam s nimi... aneb Dvouleté děti v mateřských školách, dětských skupinách, mikrojeslích*. Řízení školy. [online]. Ročník V., číslo 10, červen 2016. [cit. 26.3.2018]. Dostupné z: <http://mikrojesle.mpsv.cz/wp-content/uploads/2015/09/Poradce-ředitele-mateřské-školy-J.-Kropáčková.pdf>
- KUCHAROVÁ, V. a kol., 2009. *Péče o děti předškolního a raného školního věku*. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-041-7.

- KURIC J. a kol., 1964. *Vývojová psychologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 161 s.
- KURIC J., VAŠINA L., 1987. *Obecná a ontogenetická psychologie pro učitele*. Brno: Rektorát Univerzity J. E. Purkyně. 258 s.
- LISÁ L., KŇOURKOVÁ M., 1986. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha: Avicenum zdravotnické nakladatelství. 274 s. ISBN 08-084-86
- MÁCHOVÁ, J., 1970. *Spor o rodinu*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta. 133 s. ISBN 23-103-70
- MARUŠIAK, M., 1964. *Rodina a manželství*. Praha: Svobodné slovo. 212 s.
- MATĚJČEK, Z., 2005. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, dítě a lidský svět*. 1. vyd. Praha: Grada. 182 s. ISBN 80-247-0870-1.
- MORKEŠ, František, 1999. *Zákony o vysokých školách z let 1948-1989*. *Pedagogika*. 1999, roč. XLIX.
- NIEMI, H., TOOM, A., KALLIONIEMI, A., Eds., 2012. *Miracle of Education. The Principles and Practices of Teaching and Learning in Finnish Schools*. Rotterdam: Sense Publishers. ISBN: 978-94-6091-811-7.
- PALONCYOVÁ, J. a kol., 2013. *Systém denní péče o děti do 6 let ve Francii a v České republice*. Praha. ISBN: 978-80-7416-119-3.
- PORTEŠOVÁ, Š. *Poznávací charakteristiky rozumově nadaných předškoláků*. In: *Problémové dítě a hra*. Praha: Nakladatelství Raabe, 2005. s. 20 - 35, 15 s. ISBN 80-86307-15-8.
- PRŮCHA, J., KANSANEN, P., 2015. *Školní vzdělávání ve Finsku*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum. ISBN 978-80-246-3184-4.
- „Rodina“ in: LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H. a kol., 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.
- Rozhovor s Jennifer Brazier, učitelkou mateřské školy ve Finsku. Turku (Finsko) 5.11.2016.
- Rozhovor s Jonem Brazier, učitelem mateřské školy ve Finsku. Turku (Finsko) 2.10.2016.
- SAHLBERG, P., 2015. *Finnish Lessons. What Can the World Learn from Educational Change in Finland?* New York and London: Teachers College Press, 2nd ed.

- SINGLY, F. de., 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál. 127 s. ISBN 80-7178-249-1.
- ŠIMKOVÁ, M., SIXTA, J., 2015. *Macroeconomic Impact of Ageing in the Czech Republic. 18th International Scientific Conference Applications of Mathematics and Statistics in Economics (AMSE)*. 2.–6. 9. 2015, Jindřichův Hradec, Czech Republic.
- VÁŇOVÁ, R., 2011. *Školský systém v Českých zemích – vývoj a současný stav*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4733-579.
- VIDOVIČOVÁ, L., KAFKOVÁ PETROVÁ, M., 2016. *Index aktivního stárnutí v regionální aplikaci*. In: *Demografie, Review for Population Research*, 58(1), s. 49–66.
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., 1997. *Sociální psychologie*. Praha: ISV. 453 s. ISBN 80-85866-20-X.

Prameny

- CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *Europe: Finland* [online]. 2018 [cit. 10.2.2018]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-worldfactbook/geos/fi.html>
- ČSÚ. *Dlouhodobý vývoj předškolního vzdělávání v České republice. Obecná problematika MŠ*, 2008 [online]. Praha: ČSÚ. [cit. 6.10.2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536146/331008a01.pdf/db22be2e-38b0-4b0a-b6cc-1ef01f3674ef?version=1.0>
- Demografie, 2015. *Analýza: Porodnost a plodnost mimo manželství po roce 1989*. [online]. 2015 [cit. 10.6.2018]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=53
- EUROPEAN COMMISSION/EACEA/EURYDICE/EUROSTAT, 2014. *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe*. 2014 Edition. Eurydice and Eurostat Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. ISBN 978-92-9201-567-1.
- EURYDICE, 2017. *Česká republika. Hlavní rysy vzdělávacího systému*. [online]. Poslední změna 26. 10. 2016 [cit. 26.2.2018]. Dostupné z: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Česká-republika:Přehled>
- EURYDICE, 2017. *Finland. Early Childhood and School Education Funding*. [online]. Poslední změna 9.12.2015 [cit. 26.2.2018]. Dostupné z:

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Finland:Early_Childhood_and_School_Education_Funding

- HEIKKILÄ, E., 2012. *Labour Market Participation of Immigrants in Finland and its Regions*. Turku: Institute of Migration. [online]. [cit. 1.6.2018]. Dostupné z: http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/artikkelit/labour_market_participation_of_immigrants_in_finland_and_its_regions.pdf
- LocalFinland. *Finnish municipalities and regions*. The Association of Finnish Local and Regional Authorities. [online]. 2017 [cit. 5.3.2018]. Dostupné z: <https://www.localfinland.fi/expert-services/finnish-municipalities-and-regions>
- MINISTRY OF EDUCATION AND CULTURE. *Finnish Education in a Nutshell*. Grano Oy: 2017. ISBN: 978-952-13-6335-1. Dostupné z: http://www.oph.fi/download/146428_Finnish_Education_in_a_Nutshell.pdf
- MŠMT. *Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014-2020*. [online]. 2015 [cit. 1.2.2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/35232/>
- MŠMT., 2001. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha*. Praha: Tauris. ISBN: 80-211-0372-8. [online]. [cit. 1. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/bila-kniha/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001>
- MŠMT., 2007. *Strategie celoživotního učení ČR*. Praha: MŠMT. ISBN: 978-80-254-2218-2. [online]. 2007 [cit. 1.6.2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>
- MŠMT. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020*. [online]. [cit. 1.6.2018]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Strategie_2020_web.pdf
- MŠMT. *Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989*. [online]. [cit. 10.6.2018]. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hoD8-ZbFelsJ:www.msmt.cz/file/10376_1_1/download/+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=opera
- MPSV., 2017. *Dětská skupina. Informační příručka pro rodiče*. Praha: MPSV. ISBN: 978-80-7421-141-6.
- MPSV. *Dětské skupiny*. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. 15.12.2017 [cit. 26.2.2018]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/19908>
- MPSV., 2017. *Koncepce rodinné politiky*. [online]. 2017 [cit. 1.6.2018]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31577/Koncepce_rodinne_politiky.pdf
- MPSV. Řízení mateřské školy. Poradce ředitelky mateřské školy.

- Nařízení vlády č. 278/2008 Sb. o obsahových náplních jednotlivých živností.
- *National core curriculum for pre-primary education 2010* [online]. Finnish national board of education: 2010 [cit. 4.1.2018]. Dostupné z: http://www.oph.fi/download/153504_national_core_curriculum_for_pre-primary_education_2010.pdf
- National Framework for Preprimary Education, 2010.
- NUV., 2007. *Odborné vzdělávání ve Finsku*. Národní ústav pro vzdělávání. [online]. 2007 [cit. 1.6.2018]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2007/Zp0704pIIa.pdf>
- OECD. PISA 2015 Results in Focus. [online]. 2018 [cit. 1.6.2018]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>
- Official Statistics of Finland (OSF): Births. Helsinky: Statistics Finland. ISSN: 1798-2413. [online]. 2017 [cit. 1.6.2018]. Dostupné z: http://tilastokeskus.fi/til/synt/2017/synt_2017_2018-04-27_tie_001_en.html
- Official Statistics of Finland (OSF): Educational structure of population. Helsinky: Statistics Finland. ISSN: 2242-2919. [online]. 2017 [cit. 1.6.2018]. Dostupné z: http://www.stat.fi/til/vkour/2016/vkour_2016_2017-11-02_tie_001_en.html
- *Organisation of the education system in Finland 2009/2010*. [online]. 2010 [cit.1.6.2018]. Dostupné z: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/FI_EN.pdf
- *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: MŠMT, 2017. 50 s. Dostupné ke stažení z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1>
- VANČUROVÁ, A., KUBÁTOVÁ, K., HAMERNÍKOVÁ, B. a kol. 2005. *Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích střední Evropy*. MPSV. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/4354/studie_vancurova.pdf
- Vyhláška č. 14/2005 Sb. o předškolním vzdělávání, ve znění vyhlášky 43/2006 Sb.
- Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.
- Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

- WORLD POPULATION REVIEW. *Finland Population Growth*. [online]. 2017 [cit. 2.3.2018]. Dostupné z: <http://worldpopulationreview.com/countries/finland-population/>
- Zákon č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu.
- Zákon č.564/1990 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství.
- Zákon č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání.
- Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře.
- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)
- Zákon č. 306/1999 Sb. o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením.
- Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání - školský zákon.
- Zákon č. 247/2014 Sb. o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů.

